

Управління культури, національностей та релігій Івано-Франківської обласної державної адміністрації
Косівська районна рада та державна адміністрація
Яворівська сільська рада
Регіональний центр народного мистецтва «Гуцульська Гражда»
Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва
Національний природний парк «Гуцульщина»
Громадська культурологічна організація «Спадщина»

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ ГУЦУЛЬЩИНИ

*Матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат»
20 вересня 2019 року*

“Писаний Камінь”

Яворів
2019

УДК 39 + 745 +908

Р 64

Редакційна колегія:

В.П. Лосюк – к.с.-г.н., директор РЦНМ «Гуцульська гражда» (відповідальний редактор); В.В. Гуменюк – к.б.н., вчений біолог, краєзнавець; В.В. Корпанюк – доцент кафедри дизайну і теорії мистецтва, голова Івано-Франківського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений художник України; Н.Є. Копер – к.г.н., заступник начальника відділу рекреації НПП «Гуцульщина»; Г.М. Юрчишин – к.а., професор, директор Косівського інституту прикладного та декоративного мистецтва, заслужений архітектор України.

Р 64 Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини: матеріали науково-практичної конференції у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат» (с. Яворів, Косівський район, Івано-Франківська область, 20 вересня 2019 року). – Косів: ПП «Писаний камінь», 2019 – 104 с.

ISBN 978-617-7436-10-1

Збірник включає широкий спектр аспектів відродження, розвитку та популяризації гуцульської етнокультури, зокрема шляхи відродження традиційного вівчарства, розвитку ліжникарства, як промоцію народних ремесел і популяризацію екологічного та культурного туризму, як засіб збереження традиційного господарювання, розвитку народних художніх промислів в контексті збереження етнокультури Гуцульщини.

Для науковців, викладачів, учителів, студентів, учнів і всіх, хто цікавиться гуцульською етнокультурою.

Матеріали учасників конференції подаються в авторській редакції.

© РЦНМ «Гуцульська гражда»
Автори, 2019, 2019

© Видавництво
«Писаний Камінь», 2019

ISBN 978-617-7436-10-1

ПЕРЕДМОВА

Вже доброю традицією стало проведення в селі Яворіві, що на Косівщині найрізноманітніших заходів, зокрема науково-практичних конференцій, семінарів, засідань круглих столів, фестивалів, виставок, пленерів, майстер-класів тощо. Адже Яворів – це відоме гуцульське село, що розкинулося на схилах гірських хребтів над швидкоплинною Рибницею і приваблює не тільки мальовничими природними ландшафтами, а й славною історією та народними ремеслами. Це визнаний осередок народних художніх промислів не тільки в Україні, але й поза її межами. На базі Яворівської ЗОШ I-III ступенів вже традиційним стало проведення Всеукраїнських та регіональних освітянських заходів, а Регіональним центром народного мистецтва «Гуцульська гражда» започатковано проведення мистецьких заходів, зокрема традиційний вернісаж гуцульських ліжників «Барвограй», мистецьких пленерів, майстер-класів, а у 2019 році вперше проведено Міжнародний фестиваль-ярмарок «Барви карпатського ліжника». В рамках цих заходів з певною періодичністю також проводяться конференції, семінари, круглі столи. Так у 2012 році проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченій 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка за такими напрямками: історія розвитку художнього деревообробництва в Україні; Яворівська школа різьби на дереві династій різьбярів Шкрібляків-Корпанюків; сучасний стан та проблеми розвит-

ку художнього деревобробництва в Україні; народне мистецтво і мистецька освіта. У 2014 році проведено Регіональну науково-практичну конференцію “Яворів у контексті історії і етнокультури Гуцульщини та України”, присвяченій 320-річчю першої писемної згадки про Яворів та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Семена Корпанюка за такими напрямками: Історія. Від витоків до сьогодення Яворова; Етнокультура. Народне мистецтво та визначні яворівські майстри; Яворів у літературі. Видатні письменники і Яворів (до ювілейних дат вихідців з Яворова письменників Марія Колцуняк і Романа Яримовича). А в 2019 році проведено Міжнародну науково-практичну конференцію «Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини» за наступними напрямками: відродження традиційного вівчарства; розвиток ліжникарства; популяризація екологічного та культурного туризму. І що важливо, видано матеріали конференцій.

Все це сприяє збереженню історико-культурної спадщини, розвитку мистецьких осередків, вихованню молодого покоління на кращих традиціях гуцульської культури. Отже Яворів, як і кілька століть назад може тому і залишається в центрі уваги шанувальників етнокультури Гуцульщини та України.

Директор РЦНМ «Гуцульська гражда»
Василь Лосюк

СЕКЦІЯ «ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ВІВЧАРСТВА»

УДК 636.32/38.03

ВАСИЛЬ ГУМЕНЮК

*(Інститут сільського господарства
Карпатського регіону НААН)*

ВІВЧАРСТВО ГУЦУЛЬЩИНИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛІЖНИКАРСТВА ТА ІНШИХ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ

Анотація. Вівчарство – давня галузь тваринництва в Карпатах ще з епохи кам'яної доби. Методами «народної селекції» тут утвердилася адаптована до місцевих природно-кліматичних умов порода овець, звана в наукових колах «цакель» – з неоднорідною грубою вовною та косичним типом руна. Саме така вовна кілька століть тому була використана для виготовлення ліжників і цей промисел утвердився як специфічний напрям народного мистецтва, що має неабияку перспективу й зараз. Однак для його розвою потрібна овеча вовна відповідних параметрів і її продукують тварини української гірськокарпатської породи.

Ключові слова: гірськокарпатські вівці, вовна килимного типу, ліжник

Тривалий час розхожим лозунгом важливої галузі в колгоспах і радгоспах був такий: «вовна – основна продукція вівчарства». Буквальне розуміння цього принципу зіграло свою негативну роль на початку 90-х років – одна лише вовна ніяк не могла (і не може!) компенсувати витрат на годівлю та утримання овець і це врешті-решт призвело до різкого зменшення поголів'я даних тварин як в Карпатах, так і в Україні загалом (за статистикою – більш ніж в 10 разів). Ситуація складається критичною як для господарки перед-

гірних і гірських районів загалом, так і ліжникарства зокрема: неможливість ефективного використання високогірних пасовищ (полонин) і крутосхилів жодними іншими видами тварин окрім кіз та овець загрожує перетворенню їх у непродуктивні чагарники, а дефіцит вовни – в проблему сировинного ресурсу ліжникарства, яке перебуває нині на пікові популярності.

Через це гостро стоїть питання як нарощування поголів'я овець (фактично – відродження важливої галузі), так і виробництва достатньої кількості вовни для стійкого розвитку (чи бодай збереження *status quo*) ліжникарства й інших народних промислів, котрими овеча вовна використовується як фактично незамінима сировина – килимарство, плетіння в'язаних виробів, ткання сукна, виготовлення традиційного гуцульського одягу і т.ін. Відповідно застарілий лозунг «вовна – основна продукція вівчарства» має бути транслітерований у «вовна – унікальна продукція вівчарства».

Слід, однак, наголосити, що аборигенні вівці породи цакель, яких на Гуцульщині розводили до кінця 40-х років ХХ-го століття, продукували не надто якісну вовну – вона була дещо огрубілою й містила т.зв. «мертвий волос». З технологічної точки зору така вовна малопридатна для промислової переробки, тому з утворенням на Гуцульщині колективних господарств після II Світової війни урядовим рішенням було схвалено план «породного поліпшення» наявного поголів'я методом так званого «поглинального схрещування» цакелів-маток з баранами цигайської породи. Планувалося, що помісні нащадки матимуть однорідну вовну (типу цигайської) і таким чином питання заготівель вовни в передгірних і гірських районах Карпат буде вирішено раз і назавжди. Про ліжникарство ніхто з державних керівників тоді не думав, вважаючи цей промисел справою кустарів-одиночок, при-

реченою на забуття – вся вовна овець колгоспів і радгоспів підлягала плановій здачі державі, тож у 1950-65 рр. ліжникарі вишукували найменшу можливість придбати сировину для свого промислу де це тільки можливо.

Але повернемося до результатів поглинального схрещування місцевих маток з цигайськими баранами. Виявилось, що нащадки з руном, характерним для цигайської породи, не витримують місцевих кліматичних умов і масово гинуть за дощової погоди, особливо на полонинах. Довелося відкоригувати селекційні плани і взяти курс на створення породи з косичним типом руна і неоднорідною вовною – наближеною до вихідної породи (цакель), але дещо потоншеною і облагородженою за рахунок вилучення так званого «мертвого волоса». Така вовна не дуже підходила для текстильної промисловості, але була просто ідеальною для виготовлення ліжників, котрі, як вже сказано, ніякого інтересу в керівництва держави не викликали.

Ситуація докорінно змінилася, коли в 1966-му році до с.Тюдів Косівського району прибув з візитом партійний керівник України (тобто УРСР) – перший секретар ЦК КПУ Петро Юхимович Шелест. Лаву в сільському клубі, де мав сидіти високий гість, застелили розкішним ліжником. Чи це сталося випадково, чи з певним умислом – сказати вже неможливо, імовірніше, мабуть, перше. Зайшовши до залу й попрямувавши на призначене йому місце, гість втупився очима в застелену лаву і запитав що воно таке – ліжника він побачив вперше. Йому популярно пояснили, що це витвір місцевих народних майстрів, який виготовляється з овечої вовни. Здавалося б, дріб'язковий епізод мав для регіону неабияке значення: незабаром для гірських колгоспів відмінили держзакупівлі вовни й дозволили господарствам переробляти її на місці. Ліжникарство отримало офіційне визнан-

ня, а в селекційній роботі з вівцями взято курс на створення тварин з так званим «килимним типом» вовни, придатної, насамперед, для ткання ліжників (про це докладно розповідається в статті «Золоте руно Гуцульщини», опублікованій в журналі «Гуцульська школа» № 1 за 1994-й рік, стор. 13-17).

Підсумком такої роботи стало виведення нової породи овець, яка наприкінці 80-х років була затверджена Міністерством сільського господарства УРСР під назвою «українська гірськокарпатська». Чисельність поголів'я таких овець у Львівській, Івано-Франківській, Чернівецькій та Закарпатській областях на той час становила понад 200 тисяч особин.

Саме такі вівці й продукують вовну, найбільш придатну для ткання ліжників, але з дезінтеграцією колгоспів і радгоспів їх чисельність дуже знизилась, що, в свою чергу, призвело також до занедбання селекційно-племінної роботи і, як наслідок (через хаотичне парування), втрати якісних параметрів руна, досягнутих цілеспрямованою працею впродовж майже трьох десятиліть. Зараз перед вівчарством передгірних і гірських районів гостро стоїть завдання не лише нарощення поголів'я цих тварин, але й відновлення мережі племінних господарств і запровадження науково-обґрунтованої системи ведення вівчарства з комплексним використанням всього того, що продукують ці тварини: м'яса (баранини), молока, шкур, цінного органічного добрива – гною, і, само собою зрозуміло – високоякісної вовни, бо лише за таких умов галузь може бути рентабельною, що є основним критерієм будь-якого виробництва в ринковій економіці.

Які ж основні параметри вовни мають бути покладені в основу селекційно-племінної роботи з прицілом на використання цієї продукції для традиційних народних промислів Гуцульщини і, насамперед, ліжникарства?

На рисунку зображено два зразки косичок вовни гірськокарпатських овець – зліва типової для старих цакелів з надто грубою остю і низьким вмістом пуху, а справа – української гірськокарпатської породи з поліпшеними параметрами (ость дещо потоншена, вміст пухових волокон вищий, а їх довжина сягає тре-

тини остьових при загальній довжині косички не менше 30 см для руна річного росту). Саме особини з такою вовною мають складати основу отар всіх господарств незалежно від їх розмірів і форм власності, а в племінних – не менше 95% загального поголів'я.

Для сталого розвитку вівчарства в Карпатах необхідна державна програма відродження галузі з – бодай на перших порах – фінансовою підтримкою цієї важливої для регіону справи, адже, як вже сказано вище, лише вівці здатні ефективно використовувати наявні тут земельні угіддя і забезпечувати необхідною сировиною функціонування багатьох народних промислів й, зокрема, ліжникарства, забезпечуючи таким чином створення додаткових робочих місць і вирішення багатьох соціальних проблем.

ОКСАНА ЛЕСИК , МАРІЯ ПОХИВКА

*(Буковинська державна
сільськогосподарська дослідна станція
Національної академії аграрних наук України)*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВЕДЕННЯ ОВЕЦЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕЛЕКЦІЇ НА БУКОВИНІ

Анотація. Наведені методи створення різних типів овець в умовах Буковини. Викладені матеріали щодо особливостей розведення та результати наукової роботи з показників продуктивності овець буковинських типів асканійської м'ясо-вовнової з кросбредною вовною, каракульської та української гірськокарпатсь порід, які добре пристосовані до природно-кліматичних умовах Буковини.

Ключові слова: вівці, тип, порода, продуктивність, молоко, бринза

В нинішніх умовах господарювання галузь вівчарства залишається однією з перспективних для розвитку з позицій ефективного використання землі, рівня зайнятості населення, забезпечення переробної та легкої промисловості незамінною сировиною та продуктами харчування. Крім того, вівчарство найменш енерговитратна галузь.

На Буковині розводять декілька порід овець, що пов'язано з природно- кліматичними умовами та традиціями. Так, в гірських районах розводять українських гірськокарпатських, в передгір'ї – цигайських, в лісостеповій зоні – буковинський тип асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною, традиційно в трьох районах області в колективних господарствах і в населення – буковинський тип асканійської каракульської та різних грубо-вовнових овець,

а також тварин зарубіжної селекції.

Всі ці породи комбінованого напрямку з підвищеним біологічним потенціалом продуктивності. Кращі стада знаходяться в племінних господарствах. Тому, що економічна ефективність і конкурентоспроможність галузі залежить від ведення селекції та прогресивних технологій, які дають змогу проявляти біологічні можливості тварин при одержанні продукції.

Популяція овець буковинського типу створена шляхом схрещування вівцематок місцевої селекції з плідниками м'ясо-вовнових порід: північнокавказької, асканійських кросбредів і асканійських чорноголових. Як селекційне досягнення буковинський тип асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною затверджений наказом №315/38 Мінагрополітики від 8 травня 2007 року. Цей внутрішньопородний тип має свої особливості в загальному масиві асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною. Тварини міцної конституції, комбінованого напрямку продуктивності, з високою адаптивною здатністю до вологого клімату Буковини. Жива маса вівцематок складає 58-65 кг з настригом вовни в чистому волокні 2,5-3,0 кг, плодючістю 110-125%, виходом товарного молока 85-100 кг на одну вівцематку [1].

Сучасна технологія розведення овець буковинського типу базується на весняному ягнінні вівцематок та ранньому періоді відлучення (2-2,5- місячому віці), що дає можливість одержання ягнятини і товарного молока. Завдяки високій скороспілості, молодняк до 7-8- місячного віку досягає живої маси 35-38 кг, збереженість – 98%.

Для підвищення скороспілості, вовнової, м'ясної, молочної продуктивності та створення конкурентоспроможної галузі в західному регіоні широко використовуються вівці

цього типу. За показниками продуктивності їм немає аналогів в Європі немає.

В лісостеповій зоні поряд з іншими породами займаються розведенням смушкових овець. Передумовою для розведення смушкових овець в нових умовах став ринок, ріст чисельності населення і попит на хутра.

Для покращення місцевих смушкових овець проводили схрещування вівцематок з каракульськими чистопорідними плідниками племзаводів Узбекистану, Казахстану, інституту «Асканія-Нова».

В результаті цілеспрямованої селекційної роботи вперше на Україні в умовах західного регіону створено, апробовано та затверджено Мінагрополітики (наказ №176/36 від від від 18 березня 2009 року) новий буковинський тип асканійської каракульської породи овець, який відрізняється покращеною якістю смушків, тобто наявністю плоского і ребристого типів, високим виходом товарного молока від вівцематки.

Тварини буковинського типу різноманітні за забарвленням (чорні, сірі, коричневі). За останні роки появилася інтерес до овець коричневого забарвлення (сур), а також перспективним залишається розведення овець сірого забарвлення. Селекційна робота з вівцями цього типу спрямована на одержання смушків плоско-ребристої групи. Питома вага їх за останні роки збільшилася до 40,5-45,7%. Значна увага приділяється селекції за молочністю. Надій за лактацію від однієї вівцематки складає 100-120 кг. Жива маса вівцематок 51,8-52,6 кг, класу еліта - 32,8%, першого – 36,1%, плодючість 93,6%. Народжений молодняк плоского і ребристого смушкових типів (68,3%), середнього розміру завитків (75,5%) [2].

В гірській та передгірній зонах Чернівецької області розводять українську гірськокарпатську породу овець з білою

килимовою вовною. Порода створена шляхом покращення місцевих грубововнових овець баранами цигайської породи. В результаті отримано помісні тварини з різним типом вовнового покриву, кращих з них розводили «в собі».

Українські гірськокарпатські вівці вовново-молочно-м'ясо-овчинного виробничого напрямку продуктивності. Це єдина в Україні порода овець, від якої одержують високоякісну грубу вовну килимового типу, добре пристосована до специфічних природно-кліматичних і господарських умов Карпат.

Вівці української гірськокарпатської породи при цілеспрямованій селекції (135 голів) за показниками живої маси відповідають класу еліта, за настригом грубої вовни переважають стандарт на 12,5%. При їх розведенні застосовується комплекс прийомів та методів спрямованих на поєднання високої продуктивності з пристосованістю до місцевих умов.

Однак грубововнове вівчарство гірської зони в його сучасному стані в більшості господарств не задовольняє економічних інтересів. Протягом останніх років на вівцематках української гірськокарпатської породи використовували плідників буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною для покращення типу вовнового покриву та продуктивних якостей.

Помісні тварини одержані від схрещування вівцематок української гірськокарпатської породи з баранами-плідниками буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи з кросбредною вовною, переважали материнську основу за живою масою - на 9,3%, багатоплідністю - на 16%, настригом вовни - на 23,5%. Довжина ості скоротилася на 14,3%, довжина підшерстя збільшилася на 15,1%, тривалість доїння - на 37-40 днів, а виробництво товарного молока майже в два рази [3].

Таким чином, селекційні прийоми та методи роботи сприяють створенню високопродуктивних стад овець різних порід і типів, які добре пристосовані до умов вологого клімату західного регіону України.

Список використаної літератури:

1. Черномиз Т.О. Удосконалення буковинського типу асканійської м'ясо-вовнової породи овець з кросбредною вовною / Т.О. Черномиз, О.Б. Лесик, М.В. Похивка // Науковий вісник «Асканія-Нова». Випуск 3. -2010.- С.165-171.

2. Черномиз Т.О. Сучасний стан овець буковинського типу асканійської каракульської породи / Т.О. Черномиз, О.Б. Лесик, М.В. Похивка // Науковий вісник «Асканія –Нова», «Пиел» Вип,5, част.1 . 2012. – С. 201-208.

3. Черномиз Т.О. Особливості розведення овець української гірськокарпатської породи в умовах Буковинських Карпат / Т.О.Черномиз, О.Б. Лесик, М.В. Похивка // Міжвідомчий тематичний збірник Передгірне та гірське землеробство та тваринництво. Оброшино, - 2009. – С.28-36.

Anotation. *The methods of creating various sheep types in condition of Bukovina are given. The materials are set out on breeding peculiarities, as well as the results of scientific work on Bukovinian type ewes productivity indicators (such breeds as: Ascanian meat-wool one with cross-bred wool, Astrakhan and Ukrainian mountain-Carpathian) which are well adapted to natural-climatic conditions of Bukovina.*

Key words: *ewes, type, breed, productivity, milk, brynza (sheep cottage cheese)*

КОМПЕНСУВАТИ ВТРАЧЕНЕ. ШЛЯХИ ТА УМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ ГІРСЬКОКАРПАТСЬКОГО ВІВЧАРСТВА

Ще на початку 90-х років минулого століття поголів'я овець у колгоспі «40-річчя Жовтня» (належали села Яворів, Річка, Соколівка, Город, Бабин та Снідавка) поголів'я овець налічувало понад 7000 голів і практично вся їхня вовна перероблялася в господарстві. Окрім того в с.Бабин був організований цех з вичинки шкір та пошиття кожухів і кептарів, отож продукція вівчарства використовувалася майже повністю. Само собою зрозуміло, що у періоди полонинського літування вівцематок доїли й виготовляли високоякісну бринзу – для цього в полонинах був збудований молокозавод. Додам, що в господарстві проводилася цілеспрямована селекційно-племінна робота, і воно стало базовим при затвердженні української гірськокарпатської породи МСГ УРСР. Тварини новозатвердженої породи мали вовну килимного типу, котра ідеально підходила для ткання ліжників.

Тут не час і не місце для міркувань, чому так сталося, що за роки незалежності України вівчарство Гуцульщини, а в Косівському районі особливо фактично зійшло нанівець (зараз тут утримують близько 3000 голів – тобто в два рази менше, ніж цих тварин було лише в нашому господарстві!). Проблема в іншому: а яка доля чекає на яворівський ліжник, якщо потрібної вовни (а ліжник на 100% виготовляється саме з неї!) незабаром не стане?

На моє глибоке переконання, потрібно приймати екстренні міри для відродження вівчарства, адже саме вівці

найбільш пристосовані для утримання на гірських пасовищах, для котрих вони є ще і своєрідними «санітарами», попереджуючи проростання чагарників і непродуктивних трав. Адже помимо вовни, конче необхідної для ліжництва, вівчарство продукує дієтичне м'ясо і вже згадане молоко для виробництва ні з чим незрівнянних продуктів – будза, вурди та бринзи.

У ринкових умовах, як відомо, головним критерієм підприємництва є рентабельність, але в нашому випадку своє вагоме слово стосовно вівчарства має сказати держава. В ситуації занепаду цієї важливої галузі сільського господарства необхідна фінансова підтримка тих, хто всупереч несприятливій кон'юктурі продовжує утримувати овець не так з економічних міркувань, а радше з любові до цієї «божої тварини». Окрім фінансової, цим людям потрібна ще й кваліфікована зооветеринарна консультація, бо в останні роки спостерігається масове завезення до регіону як безпородних, так і овець різноманітних порід, абсолютно неадаптованих до місцевих умов й до того ж з вовновим покривом, непридатним для виготовлення ліжників (як ось романівських, прекос, дорпер та інших). Робиться це чи навмання, чи з приводу сумнівних, точніше кажучи – некваліфікованих порад, тому першочерговим завданням є розробка, затвердження і неухильне виконання програми розвитку вівчарства на Гуцульщині строком не менше, як на 10 наступних років.

Нагальною вимогою є збереження за всяку ціну тварин бажаного типу продуктивності і конституції, налагодження стрункої системи селекційно-племінної роботи в усіх без винятку господарствах – незалежно від їх розмірів і форм власності, організація просвітницької роботи з тими, хто утримує в себе овець. Люди повинні усвідомлювати, що без цілеспрямованої праці, скерованої на економічно обґрунто-

ване ведення вівчарства, воно буде приречене на подальшу деградацію, збитковість і – врешті-решт на цілковите зникнення з появою величезного пласту проблем соціально-демографічного плану.

Як вже сказано вище, в умовах ринкової (і не тільки!) економіки головним фактором виступає економічна доцільність господарської діяльності, тобто рентабельність або прибутковість. За нинішніх умов неможливо добитися зацікавленості у розведенні овець іншим шляхом, як лише запровадженням державних дотацій тим, хто ще їх утримує і має потенціал (земельні і трудові ресурси) для розширеного відтворення. На мою думку, механізм дотацій повинен передбачати саме розширене відтворення – з темпами приросту бодай 10% поголів'я в рік. Само собою зрозуміло, що використання бюджетних коштів повинно бути ретельно контрольованим, але не за рахунок «роздування» штатів контролюючих органів, а шляхом подачі річних звітів суб'єктами господарювання і жорсткими штрафними санкціями у випадку нецільового використання дотаційних коштів.

Разом з тим необхідний розвиток інфраструктури переробки і реалізації продуктів вівчарства, відродження призабутих (чи майже втрачених) напрямків народного мистецтва і практичного використання всього того, що можна отримувати від овець і з приводу чого є величезний досвід минулого.

Тисячі років вівця супроводжувала людей на всіх етапах історії, а в горах, зокрема на Гуцульщині – особливо. Якщо ми втратимо цю галузь зараз, потімки нам цього ніколи не пробачать, бо розпочинати будь-яку справу «з нуля» багатократно важче, ніж плавно продовжити зроблене попередниками, нарощуючи і вдосконалюючи в міру необхідності. Не згаймо нашого шансу!

СЕКЦІЯ «РОЗВИТОК ЛІЖНИКАРСТВА»

ВЕРЕТКО ОКСАНА

*(старший викладач кафедри методики
викладання образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та дизайну
Навчально-наукового Інституту мистецтв
Прикарпатського національного університету
ім. В. Стефаника*

«БАРВОГРАЙ» У ЯВОРОВІ – ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНОСТІ

Гуцульщина – край мальовничої природи, славної історичної минувшини, багатих традицій та обдарованих, талановитих народних майстрів. Тут набули широкого розвитку художні промисли, такі як різьба по дереву, килимарство, ліжникарство, вишивка тощо. Зацікавленість матеріальною та духовною культурою Гуцульщини має тривалу історію і надалі знаходить своє місце у дослідженнях фахівців.

Село Яворів на Косівщині – унікальне гуцульське село з давніми мистецькими традиціями. Воно відоме в Україні та далеко за її межами своїми талановитими майстрами минулого, а також сучасними майстрами художньої обробки дерева, ткацтва, вишивки та інших галузей народної творчості.

Давнім ремеслом, яке традиційно побутувало в селі й успішно розвивається сьогодні, є ліжникарство. Ліжники – це ткані товсті вовняні вироби з рельєфною поверхнею і довгим пухнастим двостороннім ворсом, які під час ужитку в умовах гірського клімату відзначаються багатофункціональністю й особливою практичністю. Ці вироби є дуже теплими і, завдяки використанню натуральної, екологічно

чистої сировини, водночас гігієнічними. У XVII ст. ліжники виготовляли у Карпатах, на Волині і Поліссі, а в XIX ст. – також на Буковині та Полтавщині [10,с.263]. На сьогоднішній час найбільше їх тчуть на Гуцульщині, а столицею ліжництва беззаперечно вважають село Яворів Косівського району Івано-Франківської області. Розвиткові давнього ремесла в цьому осередку сприяє наявність достатньої кількості сировини, а також потужний ресурс майстрів-умільців, які досконало володіють технікою ткання ліжників.

Традиційне ліжництво стало об'єктом досліджень вітчизняних вчених. Ще Володимир Шухевич у своїй відомій праці «Гуцульщина» (1899) дав характеристику домашнім ремеслам, які побутували на зазначеній території [15]. Темі традиційного ліжництва присвятили окремі публікації Мирослава Сахро [11,] та Олена Никорак [8, 9, 10] . Євген Шевченко у роботі «Українські народні тканини» (1999) подав словник народної термінології, де дав визначення терміну «ліжник» та зазначив типи ліжників з Яворова [13]. Авторами статей з дослідження цієї тематики є Катерина Сусак [12], Петро Лосюк [7].

У Яворові виробництво ліжників зберегло свої традиції від давніх часів і до наших днів. На Гуцульщині ліжництво стало розвинутим промислом на рубежі XIX – XX століть. До початку XX ст. ліжники виготовляли майже в кожній гуцульській родині [8, с.121]. Процес виготовлення ліжника складний і досить тривалий у часі. Здебільшого це ремесло має родинний характер, воно передається з покоління в покоління.

У Яворові з давніх-давен жили й творили самобутні народні умільці – різьбярі, ліжникарі, вишивальниці, мосяжники, боднарі, писанкарі, прославляючи своїм вмінням рідне село і всю Гуцульщину. З шанованої родини Шкрібляків

походить відома в Україні та за її межами ліжникарка Параска Шкрібляк-Король (1889-1953). Вона дала початок новим типам ліжників, орнаментованих модулями ламаних ліній, – «коверцових» ліжників: «російський», «кривий», «у кочіла». Започаткована нею школа виховала багато талановитих майстринь, творчість яких ми пошановуємо до сьогодні. Значний внесок у розвиток ліжництва зробили нащадки уславлених родин Шкрібляків та Корпанюків: Г. В. Шкрібляк (1906-1986), В. І. Корпанюк (1890-1945), П. О. Корпанюк (1890-1975), П. Шкрібляк-Хім'як (1932-1987), В. Шкрібляк (1924-2000) та інші.[10,с.272-273]. Із розповідей уродженця Яворова Василя Корпанюка, нині – доцента Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника, голови обласного осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, дізнаємося про багатогранність ткацького мистецтва села. Окрім виробництва ліжників протягом 1950-1960-х років значного поширення набули ткани взористі верети. Характером дрібних орнаментальних мотивів та за кольоровою гамою ці вироби нагадують яворівську вишивку. Виготовленням тканих взористих верет займалася мама Василя Васильовича, Параска Корпанюк.

Традиційно склалося так, що у Яворові кожна дівчина з дитинства переймає секрети ліжницького ремесла від своїх родичів. Дотримуючись усталених прийомів, водночас кожна з них намагається додати щось своє в розробці орнаментики, кольоровій гамі. Розвинути художні, ткацькі вміння місцевій молоді допомагають вчителі Яворівської школи, – навчального закладу, який здавна підтримує та розвиває художні промисли і мистецькі традиції рідного краю. На високому професійному рівні тут працюють вчителі трудового навчання, які відкривають дітям багатий світ українського

народного мистецтва, передають вихованцям любов до культурних традицій рідного краю. У Яворівській ЗОШ I-III ступенів відкритий музей народного мистецтва Гуцульщини. У школі є ткацькі верстати, на яких учні під керівництвом вчителів, зокрема майстрині та вчительки трудового навчання Марії Рибчук, виконують ліжники.

Позитивний результат дає співпраця майстринь-ліжниць та професійних художників: завдяки їй з ткацького верстата виходять не просто ужиткові вироби, а справжні витвори мистецтва. Тому митці-професіонали з великою любов'ю та шаную звертаються до народних джерел. Так, з 1998 року Львівська академія мистецтв проводить у Яворові різноманітні майстер-класи, у яких беруть участь народні майстри та художники-професіонали. У 2001 році відбувся Всеукраїнський семінар-практикум з художнього ткацтва за програмою проекту «Народне мистецтво» [14, с.6] . Впродовж 2002-2003 років за підтримки Івано-Франківської обласної держадміністрації Прикарпатський науково-аналітичний центр розробив і впровадив інноваційні проекти соціально-економічного розвитку регіону. Одним з таких проектів було створення кластеру «Ліжництво та інші художні промисли», у межах якого виявилася плідною співпраця талановитих майстринь-ліжниць з професійними художниками Інституту мистецтв Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника.

Окремо хочеться виділити свято ліжників – вернісаж «Барвограй», яке відбувається впродовж останніх років у день храмового празника Різдва Пречистої Діви Марії у Яворові. Це свято краси та мистецького таланту започаткував Петро Васильович Лосюк – член-кореспондент Національної академії наук України, кандидат педагогічних наук, народний учитель України, уродженець та житель Яворова.

Петро Васильович чимало зробив для розвитку навчального процесу у місцевій школі; він усіма своїми справами намагається зберігати та розвивати традиційні художні промисли села, зокрема ліжникарство.

Перший такий вернісаж відбувся 2009 року. На виставці були представлені ліжники з традиційними геометричними та рослинними мотивами, виткані вовняними нитками на вовняній основі. Ця мистецька подія уособлювала зв'язок між поколіннями, а також показала неперервність народних традицій. Кожен наступний вернісаж ліжників «Барвограй-2010» [1], «Барвограй - 2011» [2] став унікальною виставкою гуцульських ліжників, яка зачаровувала присутніх надзвичайним розмаїттям витворів майстринь-ліжникарок. Образна орнаментально-символічна мова ліжників привернула увагу поціновувачів народного мистецтва до джерел національної духовності. Журі виставки «Барвограй-2011» [2,с.4] очолив Євген Шевченко, голова Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений діяч мистецтв України. З кожним роком кількість учасників цієї виставки збільшується. Постійними учасниками вернісажу є: Василина Калинич – заслужений майстер народної творчості України, Марія Рибенчук, Наталія Білак, Наталія Кіщук, Анастасія Хім'як, Надія Копчук, Ганна Копильчук, Василина Прокопишин, Василина Шкрібляк, Марія Рибчук, Ганна Гинкалюк, Марія Шатрук, Василина Корпанюк, Василина Копильчук, Марія Мицкалюк, Василина Романчич, Лук'ян Гандурак.

На Гуцульщині 2012 рік був проголошений мистецьким роком династії різьбярів Шкрібляків-Корпанюків. В рамках заходів щодо відзначення 190-ї річниці від дня народження Юрія Шкрібляка та 120-ї річниці від дня народження Юрія Корпанюка проведено Всеукраїнську конференцію «Фено-

мен українського художнього деревообробництва», відбулося відкриття виставки художніх виробів та вернісажу гуцульських ліжників «Барвограй - 2012» [3]. Це четверта виставка, на якій Яворівські майстрині-ліжничарки представили на огляд шанувальників народного мистецтва свої вироби. Роботи майстринь вирізняються індивідуальним підходом виконання, довершеністю композицій та кольорової гами. Поряд з постійними учасниками вернісажу свої роботи представили і молоді талановиті ліжничарки з самобутньою творчою уявою, а саме: Надія Копчук, Руслана Гончарук, Мар'яна Петричук, Галина Мицкалюк.

«Барвограй-2013» [4], як і попередні виставки, проводився з метою вивчення, аналізу та збереження народних традицій ліжничарства, популяризації народного мистецтва, виховання мистецької свідомості молодого покоління. Вернісаж «Барвограй-2013» залучив до участі наймолодших учасників – школярів: Христину Гуменюк (11 клас), Богдану Грималюк (9 клас), Іванну Вепрук (8 клас), Богдану Федчук (9 клас), Миколу Шатрука (4 клас), Тетяну Лосюк (9 клас). Це означає, що молоде покоління шанує традиції рідного краю, своєї родини і дозволяє сподіватися, що саме вони стануть належними продовжувачами традиційного гуцульського ліжничарства.

В рамках проведення «Барвограю-2013» відбулося засідання круглого столу «Гуцульські ліжники. Традиція і сучасність» [4.с.3], в якому взяли участь мистецтвознавці та шанувальники народного мистецтва.

Доробок народних майстрів-ліжничарок Яворова постійно збагачується новими творчими роботами. Активно примножуючи традиції народного ремесла, майстрині створюють нові варіанти композицій ліжників, наповнюють їх новим змістом. За сприяння яворівського центру народного

мистецтва «Гуцульська гражда» вони беруть участь у різноманітних виставках, фестивалях, семінарах, пленерах, круглих столах, а також проводять майстер класи. В червні 2013 року майстрині брали участь у виставці «Мистецтво Косівщини», яка проходила у виставковій залі Національної спілки народних майстрів України в місті Києві, де було представлено 20 їхніх робіт. У 2014 році у Яворові відзначали низку ювілейних дат: 320-річчя першої писемної згадки про село, 120-річчя від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Семена Корпанюка та ювілейні дати від дня народження письменників, вихідців з Яворова – 130-річчя Марії Колцуняк та 150-річчя Романа Яремовича. На базі яворівського центру народного мистецтва «Гуцульська гражда» проводились заходи щодо відзначення вищезгаданих ювілейних дат, зокрема VI вернісажу гуцульських ліжників «Барвограй-2014» [5]. Ця подія стала платформою для збереження та творчого розвитку гуцульських мистецьких традицій. Представлені на виставці оригінальні барвисті ткани вироби зачаровували шанувальників народного мистецтва розмаїттям візерунків і кольорів, оригінальністю виконання. Серед традиційних схем ліжників вирізнялися новітні структурні орнаментальні мотиви. В березні 2014 року яворівські ліжники були представлені на виставці, присвяченій 200-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка, яка відбувалась у виставковій залі обласної спілки художників України в місті Івано-Франківську.

«Барвограй-2015» [6] відбувся в межах заходів, що проходили в жовтні в місті Коломиї на базі Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені Й. Кобринського. Це науково-практичний семінар «Яворів – колыска різьбярства та столиця ліжникарства», на якому

розглядалися проблеми дослідження відродження і розвитку самобутнього гуцульського мистецтва. Разом з цим відбулась мистецька академія «Дмитро Шкрібляк – продовжувач мистецьких традицій яворівської школи різьби по дереві». Проведено засідання круглого столу «Сучасний стан та перспективи розвитку ліжникарства» [б.с.2]. У заходах взяли участь мистецтвознавці, викладачі мистецьких заходів, митці, шанувальники народного мистецтва.

Організований Яворівським Центром народного мистецтва «Гуцульська гражда» вернісаж «Барвограй-2016» проведено з метою збереження народних художніх промислів, підтримки народних майстрів та популяризації гуцульського народного мистецтва. Виставки ліжників викликали велику зацікавленість цим видом декоративного мистецтва серед поціновувачів народного мистецтва. Яворівські майстри безперервно зберігають та примножують локальні традиції матеріальної та духовної культури краю. У рамках свята проведено виставку давнього художнього ткацтва та вишиванок з приватної збірки місцевого колекціонера Богдана Петричука, організовано засідання круглого столу, відкрито пам'ятний Знак з нагоди 125-річчя від дня народження відомої ліжникарки Параски Шкрібляк-Король. Учасники «Барвограю» мали нагоду відвідати творчі майстерні ліжникарів. Цьогорічний вернісаж зібрав понад 15 найкращих майстринь-ліжникарок, які поряд з традиційними ліжниками представили новаторські розробки традиційних мотивів та узорів. Під час засідання круглого столу порушено низку актуальних питань у галузі ліжникарства, зокрема «Яворівський ліжник – ужиткова річ і витвір мистецтва», «Параска Шкрібляк-Король – навчителька ліжникарства», «Українська вишиванка – символ самоідентифікації».

В грудні 2016 року кращі зразки гуцульських ліжників показали в Івано-Франківську у виставковій залі обласної спілки художників. В липні 2017 року в Івано-Франківському краєзнавчому музеї відбулась персональна виставка гуцульських ліжників майстрині з Яворова Ганни Копильчук. У лютому 2017 року у виставковій залі літературно-меморіального музею І. Я. Франка у Криворівні проходила виставка гуцульських ліжників села Яворів Косівського району «Барвіста мелодія гір». Організаторами та ініціаторами виставки були Василь Лосюк, який очолює центр «Гуцульська гражда» та Василь Рибчук. Свій творчий доробок представили 17 майстринь, серед яких відомі ліжникарки, члени Національної спілки народних майстрів, заслужені майстри народної творчості.

В рамках заходів, що проходили в селі Річка, що на Косівщині, а саме відзначення: 175-річчя з дня народження засновника гуцульського різьбярства Марка Мегединюка та 135-річчя Косівської мистецької школи, відбувся «Барвограй-2017». Вернісаж продемонстрував, що відомі в Яворові та за його межами майстри народної творчості знаходять нові технічні засоби та проявляють свій мистецький хист при створенні сучасних виробів. Тож маємо неповторні поєднання старих узорів, традиційних технік та нових форм вираження ліжників.

Отже, народне ліжникарство у Яворові на Косівщині має багаті й давні традиції, які знаходять продовження в умовах сьогодення і подальший продуктивний розвиток. Підтвердженням цього є вагомий творчий доробок сучасних майстринь-ліжникарок, проведення майстер-класів, втілення різноманітних творчих проектів. Традиційне ліжникарство — є унікальною візитівкою Яворова.

Список використаної літератури:

1. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2010. — Вип. 1. — 10с.
2. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2011. — Вип. 2. — 14с.
3. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2012. — Вип. 3. — 18с.
4. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2013. — Вип. 4. — 18с.
5. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2014. — Вип. 5. — 18с.
6. Барвисте диво [Буклет] / Упоряд. Василь Лосюк. — Яворів: Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда»; Косів: ПП «Писаний камінь», 2015. — Вип. 6. — 18с.
7. Лосюк П. Ростимо народних умільців / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. С. 93-94.
8. Никорак О. І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. Київ. Наук. думка, 1988. 224с.: іл..
9. Никорак О.І. Традиційне українське ліжникарство / Записки Наукового Товариства ім.Шевченка.—Т.LLXXX. Львів, 1995. С.164-175.

10. Никорак О.І. Українська народна тканина XIX-XX ст.: Типологія, локалізація, художні особливості. Частина I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України). Львів. Національна Академія наук України: Інститут народознавства, 2004. 584 с., іл.

11. Сахро М.П. Гуцульське ліжникарство / Народна творчість та етнографія. 1976. № 3. С.53-60.

12. Сусак К. Яворівське ліжникарство та роль особистостей у його витоках, розвої та збереженні / Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Феномен українського художнього деревообробництва», присвяченої 190-річчю від дня народження класика українського різьбярства Юрія Шкрібляка та 120-річчю від дня народження заслуженого майстра народної творчості України Юрія Корпанюка (Яворів, 20-21 вересня 2012 р.). – Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. Нац. ун-ту імені Василя Стефаника, 2013. С. 131-140.

13. Шевченко Є. І. Українська народна тканина. Київ. Артанія, 1999. 416с. іл.

14. Шкурган В., Корпанюк В., Лосюк П. Народне мистецтво – обличчя нації (Нотатки з Всеукраїнського семінару-практикуму з художнього ткацтва у Яворові і симпозіуму-практикуму з різьби по дереву в Косові — Вижниці) / Гуцульський край. 2001. № 49. 15 грудня. С.6.

15. Шухевич В. О. Гуцульщина. Перша і друга частина. Репринтне видання.– Верховина: Журнал «Гуцульщина», 1997. 352с.

ОЛЕНА ГРОМОВА

*(Національний музей народної
архітектури та побуту України)*

**ЛІЖНИКАРСТВО ГУЦУЛЬЩИНИ: ВИТОКИ,
ОРНАМЕНТИКА, ЕТАПИ ТА
СЕКРЕТИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА.**

Анотація. В статті розглядаються витоки, орнаментика та основні етапи виготовлення ліжників на Гуцульщині. Також дано характеристику стану та тенденціям розвитку ліжникарства у сучасних умовах.

Ключові слова: ліжник, орнамент, нитки, вовна, барвники, ткацький верстат.

У дослідницькій літературі ліжникарство Гуцульщини проаналізоване такими знаними вченими, як Шухевич В, Колос С.Г., Хургіна М.Д., Бодник А.А., Лебедева Н., Сахро М.П., Сидорович С.Й., Никорак О. Автор у даній розвідці, спираючись на матеріали, зібрані під час експедицій до Івано-Франківської обл. з 2001 по 2019 р., розглядає особливості власне яворівського ліжника як яскравого прикладу гуцульської традиції ліжникарства.

Село Яворів – знаний культурний осередок на Гуцульщині, відомий світові завдяки народному промислу – ліжникарству, який віддавна і до сьогодні плекається місцевими майстрами. Ліжники – це товсті вовняні вироби з довгим двобічним ворсом. Використовуються вони як з практичною (інтер'єрно-естетичною) так і обрядовою метою. До початку ХХ ст. ліжники виготовляли для власних потреб майже у всіх селянських родинах. Сьогодні у селі Яворів налічується

близько 100 майстрів різного віку. Це знані і шановані родини Калиничів, Шкрібляків, Рибаруків, Копчуків, Терлюжаків, Корпанюків, Мицканюків та інших [2, 3].

Відомості про виготовлення ліжників на території Гуцульщини зустрічаються ще у XVI ст. Це підтверджується наявністю у Делятині млина-«вальника» [9, с. 79]. Старі ліжники були вузькими, оскільки верстати мали короткі берда, згодом їх почали зшивати. Старовинними типами гуцульських ліжників вважаються монохромні, «прості» [10, с. 274] з орнаментом в «паси», в «батки»; (поперечно-смугасті). Найдавніші ліжники Гуцульщини, які збереглися донині, ткани в поперечні безузорні смуги, ахроматичні – білого, брунатного (коричневого), чорного та двох відтінків сірого. Довжина таких ліжників – до 5 метрів. Один край зазвичай згортався і слугував за «подушку». Середина ліжника була простирадлом, а іншим кінцем вкривалися, як ковдрою.

Кінець XIX ст. у ліжникарстві позначився відходом від традиційних поперечно-смугастих ліжників до «коверцових». Узори цих ліжників корінним чином відрізнялися від давніх ліжників. Тут побутує велике розмаїття назв: «руські», «гуцульські», «криві», «криві лопаткові», «лопаткові». Найскладнішими за композицією були ліжники, створені народними майстринями на основі орнаментальних мотивів гуцульських вишитих уставок, таких, як «сливові», «підківкові», «кавалерське очко», «пукатий», «дубовий лист», «ружевий», «баранковий», «шаховий», «веселковий» тощо [1, с. 409-410]. Основоположником та розробником нових коверцових ліжників була П.І. Шкрібляк-Король. Згодом ткання таких ліжників поширилося на навколишні села, а пізніше і на південну та західну частину Гуцульщини.

В ліжниках, як і у всій хатній тканині, поєднана ужиткова і художня функції. Вони використовуються як внутрішня прикраса, надаючи інтер'єрові «...своєрідної локальної виразності...» [9, с. 207]. Їх розвішували на жердках, ними застеляли піч, припічок, лавиці. Мають вони і обрядове значення. Не обходилися без них під час хрестин, весілля, похорону тощо. Входили вони і до посагу нареченої. Кількість ліжників визначала майновий стан родини: «Єк йшла заміж дівка і мала три ліжника, то то була страшна багачка!» [6]. Ще під час «змовин» обговорювалась кількість ліжників, що входила до «віна» нареченої. До сьогодні перед вінчанням, благословляючи наречених, батьки стелять під ноги найкращі «веселкові» ліжники, застеляють лаву, на яку саджають молоду пару [5]. Невживаним ліжником покривають домовину небіжчика. Такий ліжник після похорону віддають на церкву «перед душі за прости біг» [8, с. 258].

Здавна ліжниками накривали вози та сани, коли їхали до церкви чи на ярмарок, клали коневі під дерев'яне сідло – «тарницю»; До сьогодні беруть їх і вівчарі у полонину, бо «в холодні ночі ці своєрідні замітники ковдр і покривал рятують полонинників від простуди, бережуть тепло» [8, с. 258].

Основною сировиною для виготовлення ліжників є овеча шерсть. Це пов'язано з тим, що у високогірних селах, зокрема у Яворові, займалися переважно вівчарством. За матеріалом ліжники можна виокремити у дві групи: вовняні та напіввовняні. Вони різняться між собою тим, що у напіввовняних основа лляна, конопляна або бавовняна, тоді як піткання завжди вовняне. «Іноді через недостатню кількість вовни в Карпатах, як і на Подніпров'ї та Слобожанщині, її замінювали конопляною, лляною, а згодом бавовняною пряжею» [9, с. 266]. Сьогодні бавовняну пряжу купують [7].

Польові матеріали, зібрані на досліджуваній території, показують, що стригли овець на Гуцульщині двічі на рік (старих овець – весною до полонинського ходу в березні-квітні, а ягнят влітку в липні). Молода вовна «міцька» не годиться для виготовлення ліжників [6]. Зістрижену вовну запарювали у великих дерев'яних цебрах протягом двох-п'яти годин. Промивали у проточній воді «жмакали» руками і промивали. Маємо такі відомості: «...стрижуть вівцю, у котлі парят, полщут дочиста...» [2, 3], або «...перше вовну стрижуть, тоди помиют простим милом, а давно прали спузов (попелом) з бука, як попрали, сушат на сонці...» [5]. Просушували її розвісивши біля хати на паркан чи шнури закріплені на стовпчиках [4, 7]. Добре висушену вовну розділяли розскубували «скубли» руками. При цьому відділяли і сортували по кольорах і по довжині. Наступним етапом була підготовка чистого прядива до прядіння. Прядіння нитки веретеном на ручній прядці – куделі, яка тут називалася «кужіль з кужівок». Це дерев'яна дуже добре вистругана палиця, часто оздоблена різьбленням, висотою 1-1,5 м., яку вставляли в отвір лави чи днище самої кужівки.

Вовняні нитки фарбували, рослинними чи аніліновими барвниками [5]. Давніше використовували відвари ягід, листя, жолудів та різнотрав'я, лушпиння цибулі, грецького горіха, кори дерев (крушини, дуба, вільхи) тощо. Природні барвники давали пастельні нелиняючі кольори, натомість хімічні анілінові – яскраві і менш стійкі кольори. Фарбувати нитки потрібно лише в руні [4]. Закріплювали кольори природними кислотами і сіллю – розсолами із капусти чи огірків, сироваткою тощо.

Нитки на основу ліжника снували на рамочних снівницях «снувалках». Зі снувалки пряжу «навивали» на ткацький верстат «кросна». «Основа ліжників – з подвійної, тонкої

міцно крученої вовняної пряжі, піткання товщиною 3-5 мм, з легко-нерівномірно крученої пряжі. Тчуть ліжники чиноватим переплетінням...» [9, с. 79]. «Якщо ліжник двойний 2,20 м., то тчемо 2,40 м. бо у воді зійдеться. А сходиться і туди і туди і це важливо, а як ширина 1, 45 м., то виткати тре 1,75 м» [7]. За техніками «розрізняють ліжники виготовлені полотняним, чиноватим (прості безузорні) та килимовим «закладним тканням» (узористі «коверці») [10, с. 266].

Заключним етапом у виготовленні ліжників є обробка їх у валилі при водяному млині. Цей процес називається – валяння чи ворсування. Кілька ліжників вміщували в посудину (корито чи бодню) прямокутної чи конусовидної форми. Туди по жолобу підводили воду з млинівки, яка, падаючи з висоти потужним потоком, безперервно обертала ліжники в різні боки. Пряжа у воді пом'якшувалася, збивалася «звалювалася» і була щільнішою. Процес валяння тривав 1-2 доби, адже лише тоді ліжник може бути щільним і пухнастим. «Час цей залежав від ступеня скручування ниток піткання й щільності ткання. Чим крутіше спрядено нитки піткання і чим тугіше збито ліжник бердом у процесі ткання, тим довше треба його обробляти у валилах» [12, с. 54]. Після цього ліжники висушували і в останні роки ще й начісували дротяними щітками.

У 2018 році за підтримки Українського культурного фонду було реалізовано проект «Відродження ліжникарства», на базі с. Яворів проходили навчання, обмін досвідом та майстер-класи. Саме це дозволило відродити традиційний візерунок та колористику буковинського ліжника [11, с. 4].

Ліжникарство на сьогодні досить розвинута галузь народного ремесла у Яворові, адже попит на гуцульські ковдри не зменшується. Однак, час вніс свої корективи як в орнаментику, так і в технологію виробництва ліжників. Сьо-

годні тут побутують два типи ліжників – традиційні і сучасні. Нові орнаментальні композиції захоплюють несподіваними сполученнями кольорів, ритмічною структурою творів. Безперечно, це ремесло має перспективу щодо свого розвитку на новій, сучасній основі. Адже час і традиція не стоять на місці, вони розвиваються, набуваючи нового і актуального звучання.

Список використаної літератури:

1. Громова О.П. Експонування ліжникарства у гражді із села Яворів Косівського району Івано-Франківської області: традиції та новації//Народна культура України: традиції і сучасність. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 40-річчю заснування Національного музею народної архітектури та побуту України, Київ, 8-10 жовтня 2009 року. Київ, ПВП Задруга, 2010. – 551 с.

2. Громова О.П. Звіт про відрядження до Івано-Франківської області з 21.08 - 28. 08. 2008 р. Записано у с. Яворів (присілок Буковець 1) від Гондурак Параски Миколаївни, 1928 р.н.

3. Громова О.П. Звіт про відрядження до Івано-Франківської області з 9-18. 08. 2009 р. Записано в с. Яворів прис. Петруші від Григорчук Ірини Іванівни, 1961 р.н.

4. Громова О.П. Звіт про відрядження до Івано-Франківської області з 9-18. 08. 2009 р. Записано в с. Яворів прис. Стоянів від Калинич Василини Іванівни, 1931 р.н.

5. Громова О.П. Звіт про відрядження до Івано-Франківської області з 21.08-28.08 2008 р. Записано в с. Яворів прис. Безулька 1 від Корпанюк Анни Іванівни 1931 р.н.

6. Громова О.П. Звіт про відрядження до Івано-Франківської області з 2000 р. Записано в с. Яворів від Вепрук Марії Андріївни, 1953 р.н

7. Записано 07.09.2019 р. від Шкрібляк Г.М., 1942 р.н. мешканки с. Яворів Косівського району Івано-Франківської обл. Записано 08.09.2019 р. Від Рибчук М.І., 1966 р.н. мешканки с. Яворів (кут Широкий) Косівського району Івано-Франківської обл.

8. Мисюк І. Гірська веселка., Ч.1, Снятин, Прут принт, 2000.

9. Никорак О.Українська народна тканина XIX – XX ст. Львів., 2004.

10. Никорак О. З історії розвитку ткацтва Гуцульщини (кін. XIX – XX ст.) // В кн. Історія Гуцульщини, Т. VI, Львів, Логос, 2001.

11. Олещук І.І., Шкрібляк М.М. Гуцульський ліжник: дискус через віки. Науково-експедиційні нариси. Чернівці, Друк Арт, 2018. – 79 с.

12. Сидорович С.Й. Художня тканина західних областей УРСР. К, Наукова думка, 1979.

Anotation. *The article deals with the origins, ornamentation and the main stages of production of loungers in Hutsul region. It also describes the state and trends of the development of logging in modern conditions.*

Keywords: *lounger, ornament, threads, wool, dyes, loom.*

ЙОСИП ПРИЙМАК

*(Регіональний центр народного мистецтва
«Гуцульська Гражда»)*

РОЛЬ І МІСЦЕ НАРОДНОГО МАЙСТРА У РОЗВИТКУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Народне мистецтво Гуцульщини - вагома частка української культури, єдиний на всю Україну острівець, де народне мистецтво зберегло свій первозданний вигляд. Народ творив і зберігав його століттями, вкладаючи у нього свій геній.

Сьогодні, розглядаючи роботи старих майстрів Павлини Цвілик, Юрія Шкрібляка з синами, братів Корпанюків, Олекси Бахматюка, Марка Мегединюка чи Дмитра Шкрібляка, ми дивуємося їх довершеності і здається вони приходять до нас вже майже з історії. На жаль, багато відомих майстрів які стали гордістю Гуцульщини, створили підґрунтя класичних мистецьких творів на яких будуть вчитися багато поколінь, сьогодні вже немає. Все менше стає продовжувачів нашого традиційного народного мистецтва, все менше людей вихідців із славних династій сідають за гончарний круг, ткацький верстат, беруть у руки різець. Це не може не насторожувати всіх нас, хто покликаний оберігати той скарб, який залишили нам наші попередники.

Маємо усвідомити, що розквіт нашого краю немислимий без істинно народних майстрів, правдивого народного мистецтва, яке найбільше приваблює до нас гостей і головне туристів. Тому, що окрім відпочинку в горах, вони хочуть придбати для себе пам'ятку, справжню мистецьку річ. Так, саме мистецький виріб, авторську роботу майстра якою вони хотіли би похвалитися друзям і рідним. Треба усвідо-

мити, що ера сувенірів закінчилася і роботою яка зроблена як-небудь із сирого бука, та ще й технічне виконання на низькому рівні ми нікого не здивуємо.

Питання підтримки народного майстра державою актуальне і на часі, коли ще в хатах чи майстернях знаменитих народних майстрів витає дух творчості. Коли сини чи внуки, які вирости біля ткацького верстата, у стружці коло вісного стільця бондаря чи верстата столяра, готові взяти до рук інструмент і продовжити традиції батькового чи дідового ремесла. Набагато важче буде зробити це тоді, коли нащадки славних майстрів, після скитання по Європі чи навіть далі, заробивши якийсь гріш, повтікають у місто, або ближче до нього, їх більше ніхто не заверне у те гніздо, де століттями процвітало дідівське ремесло.

Косівський інститут ПДМ ЛНАМ робить все для того, щоб народний майстер користувався належною пошаною і увагою. Студенти є частими гостями народних майстрів у найвіддаленіших куточках Косівщини та Верховинського району. Народні майстри запрошуються на зустрічі і конференції, часто навіть радуючи нас своїми виставками в стінах навчального закладу.

Громадська культурологічна організація «Спадщина» спільно з Регіональним центром «Гуцульська гражда» провели ряд заходів на підтримку народних майстрів. У березні 2019 року на базі Річківської школи було проведено конференцію з нагоди дня народження відомого майстра Кіщука Миколи Зіновійовича, за участі великої родини, яка і являє собою династію. На святкуванні головним питанням було збереження традицій різьбярства Річківської школи різьби заснованої Марком Мегединюком. Якраз Кіщук М.З. є яскравим продовжувачем річківської школи різьбярства, один з небагатьох, хто мистецтво декорування виробів з де-

рева способом інкрустації підняв на високий рівень. Заслуга майстра в тому, що він має багато учнів-послідовників, як з родини, так і з навколишніх сіл, які працюють сьогодні.

На подібних заходах і конференціях стержневим питанням є проблема народного майстра як унікального явища нашого народного мистецтва. Звідки простий горянин міг побудувати орнаментальний твір у тісній єдності з матеріалом, співзвучного з формою і здається він не підвладний часові не старіє. Звідки народний майстер черпав знання, що спонукало його до творчості, творити красу в обмеженому просторі, часом не виїжджаючи за межі рідного села не маючи ніякої освіти.

У квітні цього ж року на базі Ксівського інституту ПДМ спільно відзначили 115-ту річницю з дня народження Гуза Володимира Васильовича, відомого майстра різьби по дереву. В. Гуз - майстер-новатор який підняв мистецтво різьби на високий рівень, особливо у напрямку формотворення.

Культурно-мистецький захід «Бабинські візерунки» що відбувся у селі Бабин, який провів Регіональний центр «Гуцульська гражда» за участі Косівського інституту ПДМ мав великий успіх, майже все село прийшло у вишиванках, захід був присвячений саме знаменитій бабинській вишивці.

Так само, на базі Косівського інституту був проведений вечір присвячений 115-й річниці від дня народження знаменитого майстра бондарства Грималюка Івана Юрійовича. Вечір доповнювався виставкою робіт майстра та майстер-класами для студентів.

Здається, що робиться багато, але цього далеко не достатньо, щоб народний майстер був у пошані та матеріально зацікавлений зі своєї роботи. Мені часто приходиться бувати у родинях відомих майстрів, тут картина не зовсім

втішна. Майстерня-музей Грималюка Івана старенка привітна хата, навколо все пахне смерековим матеріалом, можливо приготовленим для роботи. Розмовляю з онуком Іваном, чи перейняв від діда ремесло. - Так я робити вмію навчився від діда, але то сьогодні робота не вигідна, можна заробити краще і легше розмірковує онук. Напрошується питання як заохотити його до роботи, адже бондарство ремесло трудомістке і заробити на ньому згідно сьогоднішніх проблем неможливо.

Така ситуація в кожній родині майстрів, навіть у знаменитих династіях не знаходимо бажаючих заходити сьогодні у робітню діда-майстра, праця якого прославила наш край, де з портрета в майстерні дивляться щиро дідівські очі і просять онука взяти до рук інструмент біля якого він виріс.

Це тільки теорія, насправді за вирішення цієї проблеми треба братися нам усім, переконувати керівників всіх рангів, народна культура потребує нашої з вами допомоги. Адже народне мистецтво основа нашої культури, тому ми не маємо права легковажно ставитися до проблеми яка є довкола народного мистецтва.

Як вберегти здобутки наших попередників, напрацьовані століттями, часом у важких умовах, як застерегти майстра від матеріальних проблем, як захистити його право на власну творчість, тобто інтелектуальну власність. Вихід один - домогтися від керівників державного рівня, щоб сприяли йому жити і творити, показати, що він потрібний народу, потрібний державі.

Час не чекає, працюймо над цим питанням вже і сьогодні.

УДК 377:745/749(477.8):371.89(477.85/.87)

РОМАН СТЕФ'ЮК

*(Косівське училище прикладного
та декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтва)*

РОЛЬ КОСІВСЬКОГО УЧИЛИЩА ПРИКЛАДНОГО ТА ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА ЛНАМ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА РОЗВИТКУ ХУДОЖНІХ РЕМЕСЕЛ ГУЦУЛЬЩИНИ

Анотація. У статті акцентується увага на збереженні та розвитку декоративно-ужиткового мистецтва на основі народних традицій, висвітлюється питання регіональної приналежності професійного спрямування Косівського училища прикладного й декоративного мистецтва ЛНАМ. Визначено концепцію та роль навчального закладу в сучасному соціокультурному просторі.

Ключові слова: художні ремесла, концепція, народні традиції, регіональна приналежність.

Збереження та розвиток культурно-мистецької спадщини, апріорі локальної за своєю природою, є атрибутивною частиною стратегії культурно-економічного розвитку як окремих регіонів, так і держави в цілому. Сьогодні дуже актуальним та важливим аспектом є консолідація суспільства на основі народної традиції, оскільки глобалізація, воєнні конфлікти та уніфікація цінностей створюють дезорієнтацію та викликають глибоке занепокоєння: Що ж успадкують наступні покоління? Чи зможуть і надалі зберігати неповторність способу образного мислення народні майстри, чи вдасться нам через культуру і мистецтво утверджувати нашу самобутність та ідентичність українців як нації?

Косівщина впродовж другої половини ХХ ст. була етнокультурним центром Гуцульщини, де безперервно проходив процес збереження, накопичення та розвитку традицій гуцульського мистецтва. Багато інших народів слов'янського походження відійшли від народних традицій, чим дуже пошкодили формування сучасного суспільства на народній основі. Носіями етномистецької традиції є вироби декоративно-ужиткового мистецтва. Виконуючи утилітарну функцію, вони, передусім, є носіями національної (гуцульської) культури. Акумулюючи величезний досвід своїх предків, талановиті народні майстри знаходили виразні засоби для його трансформації, по-новому переосмислювали її природну форму. У народному мистецтві як першоджерелі духовно-культурного відродження зберігається та розвивається система цінностей взаємин людини зі світом. Основною базою для художника, його творчості, має бути багатогранне народне мистецтво, у якому присутні краса й естетика форми, виразність конструкції, глибокий зміст та художня традиція. Відомий закарпатський живописець Федір Манайло зазначав: «Я покладаюся на народне мистецтво, а вони мені всякі «ізми» навалюють. Звичайно, у народному мистецтві є всі «ізми»: і експресіонізм, і дадаїзм, і фонізм, і примітивізм, – але воно не є жодним із тих «ізмів». Народне мистецтво завжди модерн по своїй суті, бо воно є мистецтвом... Особливо кераміка, тканини. У минулому народному мистецтві все є... Скільки тут треба вчитися сучасному художникові!» [1, 27–28].

Потужними мистецькими центрами збереження та розвитку народних традицій є навчальні заклади – Косівський інститут та училище, де щоденно майбутні художники черпають знання та вміння, здобувають професійну освіту, збагачуються мистецькими цінностями мальовничого гуцуль-

ського краю. Упродовж свого існування навчальні заклади не перестають жититися спадком художньої народної культури та мистецтва.

В час активного збільшення кількості різноманітних мистецьких закладів постають питання науково-мотивованого підходу до проблем, які виникли сьогодні у початковій вищій освіті й визначають її зміст та якість, відіграють провідну роль у розбудові національної системи освітнього процесу. Глобалізаційні процеси, які охоплюють усі сфери суспільства, одночасно поставили питання етнічної ідентичності українців, збереження національних традицій.

Діяльність Косівського училища прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв викликана кількома чинниками: територіальними особливостями, відсутністю промислового виробництва на Гуцульщині, спрямована на забезпечення сфери освіти та культури висококваліфікованими фахівцями з високим рівнем громадських, естетичних, духовних і моральних якостей. Училище має 137-літню історію і являє собою синтез народного та професійного мистецтв. Інтерпретація традицій крізь призму власного бачення дає можливість молодим фахівцям знаходити новітні методи та форми, стилістичні особливості в трактуванні різних жанрів декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва.

Одним із основних завдань, що стоять перед педагогічним колективом вищого мистецького закладу, – сформувати художника-виконавця, який буде не просто споживачем або транслятором мистецького досвіду та художньо-естетичних цінностей, зможе творчо інтерпретувати значні досягнення в образотворчому та декоративно-вжитковому мистецтві, генерувати нові ідеї та втілювати їх у матеріалі, знаходити нові й удосконалювати сучасні технологічні про-

цеси у створенні мистецьких творів. Сьогодні випускник художнього закладу має володіти необхідним комплексом компетентностей (загальних, предметних, художніх), щоби бути конкурентоспроможним у сучасному соціально-культурному середовищі, що здатний зберігати й примножувати культурно-мистецькі, етичні, моральні, наукові цінності та досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, вміти абстрактно мислити й аналізувати, бути здатним до міжособистісної взаємодії, має володіти основними класичними й сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки, здатним до інтерпретації смислів та засобів їх втілення у мистецькому творі, вміти усвідомлювати важливість виконання своєї роботи в команді, визначати пріоритети професійної діяльності.

Слід зазначити, що концепція діяльності навчального закладу базується на відродженні та розвитку народних ремесел Гуцульщини, творчому процесі на засадах давньої мистецької традиції. Вивчивши та переосмисливши історичний досвід плеяди відомих майстрів, професійні художники-педагоги виробили власні ключові методики навчального процесу у формуванні мистецької школи, на їхній основі створено художньо вартісні твори мистецтва. Реформи освіти, що стосуються навчальних мистецьких закладів усіх рівнів, повинні здійснюватися з урахуванням можливостей збереження та розвитку цих напрямів та рівнів освітньої діяльності [2, 135–138].

Косівський інститут та училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв є унікальним мистецьким комплексом з яскравою національною приналежністю, де художники-педагоги зуміли переосмислити досвід попередніх досягнень династій

відомих майстрів і при цьому відтворити власний ефект присутності у феномені творчості, витвореній митцями в ділянці образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва. Маємо глибоке переконання, що яскраве розмаїття яворівської ліжникарської школи, яке забезпечують видатні особистості гуцульського регіону, і надалі буде розвиватись й утримуватись на основі традиційних джерел, адже, всім відома істина: допоки живуть традиції – допоки живе нація.

Список використаної літератури

1. Дзюба І. Кілька днів із Федором Манайлом / І. Дзюба // Сучасність. 1999. № 3. С. 33–34.

2. Стеф'юк Р. Косівське училище прикладного та декоративного мистецтва Львівської національної академії мистецтв – визначний осередок мистецьких та культурних традицій Гуцульщини : Зб. наук. праць за матеріал. міжнар. наук.-практ. конф. «Культурна спадщина України: сталий розвиток та національна безпека». К. : НАКККІМ, 2017. Т. І. С. 135–138.

ЮРЧИШИН ГАЛИНА

*(Косівський інститут прикладного та
декоративного мистецтва
Львівської національної академії мистецтв)*

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У ЗБЕРЕЖЕННІ ТА РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ

Анотація. У статті здійснено аналіз діяльності Косівської мистецької школи в царині розвитку декоративно - ужиткового мистецтва етнічних регіонів України. Розглянуто напрями співпраці навчального закладу з майстрами, творчими й громадськими організаціями. Запропоновано шляхи підвищення ефективності їх діяльності з метою популяризації та розвою народного мистецтва.

Ключові слова: Косівська мистецька школа, мистецькі осередки, декоративне мистецтво, художня освіта.

Упродовж майже 140-літнього періоду свого існування Косівська мистецька школа веде велику просвітницьку та організаційну роботу для популяризації та згуртування мистецької спільноти регіону довкола великої мети - збереження та розвитку етнічного мистецтва, розробки його стратегії на майбутнє. Атмосфера активного пошуку нових ідей, застосування новітніх і класичних технологічних методів, володіння засобами композиції дали можливість створювати унікальні зразки виробів декоративно-прикладного мистецтва, збагатили їхній діапазон. У систему методики викладання дисциплін активно впроваджується індивідуалізація навчального процесу, що дозволяє розвивати творчі здібності кожного студента та поглиблювати емоційно-образне мислення в процесі відтворення джерела творчості. Лише творче, вдумливе переосмислення традиції, уміння узагальнювати набу-

тий досвід і його інтерпретація, грамотне застосування знань із художніх і допоміжних дисциплін, помножені на авторську експресію, створюють умови для формування професійного художника. Відбувається постійне оновлення та вдосконалення системи навчально-творчого процесу, основних академічних засад мистецької освіти у зв'язку з появою нових, актуальних творчо-методологічних проблем у сучасному швидкозмінному соціокультурному просторі.

В основі діяльності Косівського інституту закладено глибокий аналіз народного декоративно-прикладного мистецтва не лише Карпатського регіону, але й інших етнічних регіонів України. Тому системна робота з його дослідження, вивчення та розвитку є необхідною складовою навчальних програм з історії мистецтва, композиції, роботи в матеріалі та інших фахових дисциплін. Викладачі інституту та училища підтримують тісний зв'язок із народними майстрами і є авторами наукових видань, у яких висвітлюють життєвий і творчий шлях важливих персоналій гуцульського народного мистецтва. Завдяки тісній співпраці науковців Косівської мистецької школи та майстрів народного мистецтва стрімкого розвитку набувають нові технології та художньо-композиційні прийоми у різних жанрах декоративно-прикладного мистецтва України в цілому й етнорегіонів зокрема.

У навчальному процесі закладене комплексне наукове осмислення та творча концептуалізація традицій і національних особливостей вітчизняної культури, професійного мистецтва й дизайну, методологічне поглиблення спеціалізованої художньої освіти України, зближення їх з актуальною проблематикою світової культури та новітніми тенденціями сучасного мистецтва.

Викладачі інституту є співорганізаторами низки заходів мистецького спрямування, які відбуваються як у регіоні, так і в Україні. Спільно з регіональним центром народного мистецтва «Гуцульська гражда» (керівник Лосюк Василь Петрович) вперше

проведено свято гуцульського мистецтва в Музеї народної архітектури та побуту України в місті Пирогів 28 квітня 2018 року, де тисячі відвідувачів мали змогу познайомитись із гуцульським мистецтвом. У рамках фестивалю гуцульської культури «Гражда-fest» відбувся показ моделей народного одягу. Слід зазначити, що чимало спільних заходів проведено з регіональним центром народного мистецтва «Гуцульська гражда»: Міжнародний мистецький форум «Барви карпатського ліжника», що вже двічі відбувся в селі Кваси, що на Закарпатті, та селі Яворів, на Гуцульщині, «Святкування 175-ліття від дня народження майстра-різьбярка Марка Мегединюка» у селі Річка. Ці акції об'єднали науковців, народних майстрів, громадськість та мистецьку спільноту довкола проблем збереження автентичного мистецтва регіону.

На базі інституту проводиться чимало різних заходів, наприклад, обласний конкурс декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва «Знай і люби свій рідний край», 17 березня 2018р. (члени журі Приймак Й.Д., Крицкалюк О.І., Бзунько С.В., Стефурак С.Д., Гордійчук О.З.), де взяли участь понад 100 юних художників з Івано-Франківської області. На жаль, цього року обласний відділ освіти відмовився від цього конкурсу, й ми, спільно з районним управлінням освіти, взяли на себе його організацію та проведення у стінах нашої школи. У рамках I Всеукраїнського фестивалю дітей і молоді, на базі НПП «Гуцульщина», проведено майстер-класи з народного мистецтва.

Органічно поєднуються в освітньому процесі у Косівському інституті й училищі прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ наукове вивчення і творчий розвиток самобутньої національної культури та народного мистецтва із професійними академічними засадами художньої освіти, новітніми тенденціями українського та світового мистецтва.

Кращі зразки народного мистецтва та творчість провідних майстрів спонукають студентів до сміливого художнього експерименту та пошуку нових вирішень.

**ЛІЖНИК І КОЦ ЯК ХУДОЖНІ ТКАНИНИ: УКРАЇНЬСЬКА
ТРАДИЦІЯ ТА ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР
БАЛКАН І СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я**

Анотація. Представлено огляд спорідненої з ліжниками та коцами групи традиційного тканого текстилю у різних культурах на континуумі від України до країн Балкан і Середземноморського басейну. Порівняння здійснене за ознаками функціональності, структури і технології виробітку тканин, стилістичних особливостей. Зауважений матеріалознавчий аспект як чинник «бренду» згаданого кола автентичних тканин.

Ключові слова: традиційне ткацтво, ворсові тканини, традиційні культури.

Ліжники у типології художнього текстилю класифікуються як узорні інтер'єрні тканини, призначені для застеляння ліжок, лав, диванів тощо, локально функціонують також в обрядовій культурі (напр., поховальний обряд у гуцулів). В Україні ці тканини ще у 17 ст. однаково виготовлялись в регіонах на Правобережжі та Лівобережжі, однак з кінця ХІХ – початку ХХ ст. мають локальний ареал поширення, що охоплює Карпатський регіон (гірські райони) – ліжники побутують у гуцулів, бойків. У мовознавстві слово «ліжник» належить до т.з. безеквівалентної лексики, що є специфічною для певного етнокультурного ареалу і не має однослівного перекладу іншою мовою. Натомість, синонім ліжника – «джерга» / «дерга» / «черга» (тут переважно йдеться про простішу форму – пасисті ліжники) присутній в українській традиції та поширений на

території Балкан.

Згідно з технологічно-структурними особливостями українські ліжники виготовляються виключно з овечої вовни (основа і піткання), мають двосторонній ворс, що утворюється у процесі збивання і вимивання виробу у валилі, а також розчісування (це нововведення у виробництві українських ліжників з'явилося на початку ХХ ст.). Характеристики карпатських ліжників визначає якість овечої вовни, довжина і властивості її волокон. В умовах регіону, своєрідні властивості тутешніх ліжників забезпечувала вовна аборигенних грубововнових овець (типу цакель, гірськокарпатської породи).

Ліжники українців Карпатського регіону на локальному рівні відрізняються художньо-декоративними характеристиками. Передусім, тут розрізняються вироби ткані чиноватим та закладним «килимовим» способом (т.зв. коверцові ліжники). Важливою компонентою, що маркує регіональні осередки є візерунок та колорит виробів. Так, «ліжники Путильського, Вижницького та Верховинського районів вирізняються холодною кольоровою гамою, що оживляється теплими барвами» [2, с. 269], на Рахівщині нині віддають перевагу ліжникам з квітковими орнаментами малинового кольору і т.д.

Інший різновид художніх тканин інтер'єрного призначення становлять коци – узорні вовняні вироби, ткані вузликосним способом з високим ворсом, виробництво яких було поширеним в Україні й особливо активно розвивалося на Слобожанщині – на Харківщині, де ткання коців у ХVІІІ – першій половині ХІХ ст. набуло значних масштабів – їх виготовляли тисячами і збували на ринках Харкова, Москви, Ст.-Петербурга, Риги, Кишинєва, у німецькі колонії Півдня України тощо [1, с. 25–28, 27]. Технологічно спорідненими коцам в українській традиції є одягові тканини бойків і гуцулів Закарпаття, що використовуються для пошиття гунь. Тут застосовувались однотонні полотна, найчастіше білого ко-

льору, (вовняне прядиво в пітканні і вовняна нитка в основі) з високим ворсом.

Аналогічні українським ліжникам вовняні ворсисті покривала тардиційно тчуть на Марморощині у Румунії. Технічно і технологічно – прицип їх виробітку той самий, вони відрізняються стилістично, передусім колоритом – найбільш характерним тут є поєднаннями природних білої, сірої і чорної барв з червоною.

Близькими до ліжників є болгарські «козяки», однак матеріалом для їх виготовлення, згідно назви, є козяча вовна аборигенної породи кіз. Типовою відмінністю є також декор (прості пасисті композиції), особливо колорит поліхромних болгарських козяків. Як і українські ліжники до ХХ ст., вони досі тчуться у вигляді довгих нешироких доріжок, що згодом за потреби зшиваються у виробі більшого формату, так і одноплатових покривал. У побуті козяки розстеляють у т.ч. на підлозі. Таке застосування цих тканин мотивоване природньо-кліматичними умовами регіону.

Іншим спорідненим з ліжниками різновидом вовняних тканин є тонкі турецькі покривала «сіїрти». Від українських ліжників їх суттєво відрізняє загалом тонша структура, більша пластичність, матеріал (козяча вовна на піткання і бавовна – для основи), односторонній ворс (виріб не обробляється під тиском води, а начісується металевим гребнем у різних напрямках). Найчастіше це однотонні або смугасті тканини, виготовлені з вовни природніх відтінків (характерними є пісочно-коричневий, чорний, білий кольори) [Див. 3].

Своєрідну розмаїту палітру представляють коцарські виробі Болгарії, Туреччини, Греції. Серед них болгарські «халіште» та грецькі «флокати» технікою виконання, матеріалом (ворс з овечої непряденої вовни вяжеться на ґрунт з льону, коноплі чи вовни) споріднені з українськими гунями, але на відміну від останніх є тканинами інтер'єрного призначення

і у контексті новочасних тенденцій – мають поліхромне декоративне вирішення. Особливо це стосується болгарських халіште. Турецькі високоворсові тканини різняться широким діапазоном як технічним, декоративним, так і типологічним. Від комбінованих ворсово-гладких тканин «філіклі» до ворсових килимів «тулу» чи «бахтіарі».

Розглянутий традиційний текстиль є культурним надбанням, яке привертає увагу сучасників своїми практичними, декоративними якостями і слугують джерелом натхнення у творчих пошуках митців художнього текстилю, а також дизайнерів одягу, інтер'єру.

Список використаної літератури:

1. Доклады Харьковской губернской земской управы губернскому собранию очередной сессии 1913 года. – Х.: Тип. губ. Управления, 1913. – 198 с.

2. Никорак О. Українська народна тканина XIX-XX ст.: типологія, локалізація, художні особливості / Олена Никорак. – Львів: Афіша, 2004.– Ч. I. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України).– 584 с.: іл..

3. Sobcroft R. Siirt woven felt battaniye. – November 22, 2011. Доступно з: <https://primitiverug.com/journal/siirt-battaniye>

Anotation. *An overview of the group of traditional woven textiles in the different cultures on the continuum from Ukraine to the Balkan countries and the Mediterranean basin is related to the loungers and toppers. The comparison is made on the basis of functionality, structure and technology of fabric production, stylistic features. The material aspect was considered as a factor of the "brand" of the mentioned circle of authentic fabrics.*

Key words: *traditional weaving, pile fabrics, traditional cultures.*

УДК 911.3:338.48-6:7/8]:745.5(477.82-72)

ОЛЕНА АНТИПЮК

РОМАН КАЧАРОВСЬКИЙ

*(Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки)*

НАДІЯ ЧИР

(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)

ЗОЯ КАРПЮК

ІРИНА ЄРКО

*(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)*

НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ ПОЛІССЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕТНОТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Анотація. Здійснено аналіз та оцінку територіального поширення та спеціалізації осередків народних промислів Полісся у розрізі ОТГ Волинської області. Визначено важливість і пріоритетні напрями актуалізації потенціалу художніх промислів у підвищенні конкурентоспроможності регіону на ринку туристичних послуг.

Ключові слова: народні художні промисли, осередки народних промислів, етнотуризм, об'єднані територіальні громади, Волинська область.

Перспективною формою комплексного задіяння культурних ресурсів малих міст та депресивних сільських територій є розвиток культурних індустрій, для чого вкрай потрібні є як збалансована культурна та соціально-економічна політика розвитку, так і завоювання відповідних позицій на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Однією з таких культурних індустрій, потенціал яких є значним, але в Україні майже не задіюється, є народні художні промисли. Відповідно до законодавства України [2], народний художній промисел – це творча та виробнича діяльність, метою якої є створення художніх виробів декоративно-вжиткового призначення, що здійснюється на основі колективного освоєння і спадкоємного розвитку традицій народного мистецтва у певній місцевості в процесі творчої праці майстрів народних художніх промислів. Народні ремесла – різноманітні культурні техніки виготовлення сувенірних або господарських виробів із звичайних підручних матеріалів з використанням нескладних побутових інструментів [2].

Україна згідно з даними ООН у загальній структурі експорту продукції народних промислів і творів мистецтва охоплює частку лише 0,14%, що свідчить про неповне використання неабиякого історико-культурного потенціалу країни [3].

Народні художні промисли в Україні є невід’ємною складовою української культури, вони увібрали в себе риси, притаманні окремим етнографічним регіонам країни, що створює певну специфіку в туристичній сфері. Незважаючи на зусилля державної та регіональної влади, окремих громадських діячів, більшість із народних художніх промислів перебувають у стані занепаду.

У сукупності регіональних різновидів та місцевих своєрідностей традиційно-побутова народна культура Полісся – певний феномен, що комплексом характерних рис відрізняється від інших етнографічних районів України.

Етнічні особливості досліджуваної території упродовж століть відображались у працях місцевих майстрів – вишивальниць, різьбярів по дереву та каменю, ткачів, майстрів декоративного розпису, ковалів, склоробів-гутників, золотарів-ювелірів, майстрів художньої обробки шкіри та лозопле-

тіння. Вони створювали речі, необхідні людям у побуті, а кращі з них поправу отримали назву творів народного мистецтва.

Декоративно-прикладне мистецтво області різноманітне за формою та змістом. Найпоширенішими його видами сьогодні є вишивка, ткацтво, писанкарство, бондарство, плетіння з соломи, різьбленням по дереву, гончарство, ковальство тощо [1-2; 4].

Аналіз та оцінка територіального поширення та спеціалізації осередків народних промислів у розрізі ОТГ Волинської області дозволила нам згрупувати їх за певними традиційними видами в межах адміністративно-територіальних утворень (табл. 1).

Таблиця 1

Територіальна структура та спеціалізація осередків народних художніх промислів у ОТГ Волинської області (складено авторами)

Народний художній промисел	Місце розташування		
	населений пункт	громада	район
Вишивка	с. Овадне	Оваднівська сільська	Володимир-Волинський
	с. Вишнів	Вишівська сільська	Любомльський
	с. Седлище	Любешівська селищна	Любешівський
	с.Річиця,	Забродівська сільська	Ратнівський
	с.Замшани	Забродівська сільська	Ратнівський
	с. Рокита	Дубечненська сільська	Старовижівський
	с. Прилісне	Прилісненська сільська	Маневицький

	смт Колки	Колківська селищна	Маневицький
	с. Забороль,	Заборольська сільська	Луцький
	с. Залісці	Копачівська сільська	Рожищенський
	с. Маньків	Затурцівська сільська	Локачинський
	с. Жашковичі	Павлівська сільська	Іваничівський
	с. Мишів	Іваничівська селищна	Іваничівський
	с. Купичів	Турійська селищна	Турійський
Шевство	смт Іваничі	Іваничівська селищна	Іваничівський
Писанкарство	смт Іваничі	Іваничівська селищна	Іваничівський
	с. Тростянець	Тростянецька сільська	Ківерцівський
	с. Колодяжне	Колодяжненська сільська	Ковельський
	с. Вівчиськ	Голобська селищна	Ковельський
	с. Затурці	Затурцівська сільська	Локачинський
	с. Гірка Полонка	Гіркополонківська сільська	Луцький
	с. Забороль	Заборольська сільська	Луцький
	с. Замлиння	Вишівська сільська	Любомльський
	с. Годомичі	Колківська селищна	Маневицький
Ткацтво	с. Великий Обзир	Гуто-Боровенська сільська	Камінь-Каширський
	смт Цумань	Цуманська селищна	Ківерцівський

	с. Гірка Полонка	Гіркополонківська сільська	Луцький
	с. Войнин	Затурцівська сільська	Локачинський
	с. Павловичі	Війницька сільська	Локачинський
	с. Проходи	Любешівська селищна	Любешівський
	с. Угриничі	Любешівська селищна	Любешівський
	с. Прилісне	Прилісенська сільська	Маневицький
	с. Семки	Колківська селищна	Маневицький
	смт Турійськ	Турійська селищна	Турійський
Макраме	с. Воротнів.	Підгайцівська сільська	Луцький
	с. Забороль	Заборольська сільська	Луцький
Бондарство	с. Хопнів	Тростянецька сільська	Ківерцівський
Столярство	смт Цумань	Цуманська селищна	Ківерцівський
	с. Уховецьк	Колодяжненська сільська	Ковельський
	с. Ветли	Любешівська селищна	Любешівський
	смт Головне,	Головненська селищна	Любомльський
	с. Скрипиця	Головненська селищна	Любомльський
	с. Велимче	Велимченська сільська	Ратнівський
	с. Смолярі	Старовижівська селищна	Старовижівський

Різьблення	с.Древині	Іваничівська селищна	Іваничівський
	м.Ківерці	Ківерцівська міська	Ківерцівський
	смт Торчин	Торчинська селищна	Луцький
	с. Грузятин	Колківська селищна	Маневицький
	с. Прилісне	Прилісненська сільська	Маневицький
	с. Седлище	Старовижівська селищна	Старовижівський
	с. Перевали	Турійська селищна	Турійський
Лозоплетіння	с.Воротнів	Підгайцівська сільська	Луцький
	с.Мстишин	Боратинська сільська	Луцький
	с. Мишів	Іваничівська селищна	Іваничівський
	с. Галузія	Прилісненська сільська	Маневицький
	с.Видраниця	Забродівська сільська	Ратнівський
Соломоплетіння	смт Турійськ	Турійська селищна	Турійський
Гончарство	с. Кульчин	Жидичинська сільська	Ківерцівський
	с. Рокита	Дубечненська сільська	Старовижівський
Ковальство	с.Хопнів	Тростянецька сільська	Ківерцівський
Вичинка шкіри	с. Мельниця	Велицька сільська	Ковельський
Обробка каменю	с. Мизове	Старовижівська селищна	Старовижівський

Як видно з табл. 1, осередки народних промислів розміщені у 29 громадах області на території 14 районів. Найбільша їх територіальна концентрація спостерігається у Луцькому, Маневицькому та Ківерцівському районах.

Зацікавити туристів можна не лише процесом виробництва продукції народних промислів, організовуючи майстер-класи, але й власне сувенірною продукцією, що може бути атрибутом формування образу території, ефективним чинником репрезентування та популяризації.

Існування автентичних сувенірів Полісся є передумовою розробки бренду регіону чи міста, а їх споживання туристами сприяє з одного боку збереженню традиційної культури, з іншого – привертає більшу кількість туристів та відвідувачів, які цікавляться етнічним туризмом, супутніми напрямками – гастрономічним, сільським, подієвим тощо.

Актуальним залишається питання рекламно-інформаційної складової осередків народних промислів. У досліджуваному регіоні національна культурна спадщина пропагується несистемно і неефективно, що ускладнює її використання для розвитку культурного туризму. Якщо центри художніх промислів, на кшталт, Опішні, Ізи, Коломиї, Петриківки відомі не тільки вітчизняному туристу, але й закордонні, то волинські осередки – мало відомі навіть на регіональному туристичному ринку.

Для популяризації виробів народних художніх промислів необхідно створити реєстр майстрів народного мистецтва в межах області, карту з розміщенням осередків традиційного народного мистецтва та осередків народних художніх промислів.

Список використаної літератури

1. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 112 с.
2. Закон України «Про народні художні промисли» від 21 червня 2001 року N 2547-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 41, ст.199
3. Мікула Н. Кастери народних промислів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону / Н. Мікула, О. Данацко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ierjournal.com/journals/12-13/2010_9_Mikula.pdf
4. Лозко Г. С. Види народних ремесел та художніх промислів / Г. С. Лозко // Українське народознавство. – К., 1995. – С. 269.

Antypyuk E., Kacharovskiy R., Chyr N., Karpyuk Z., Erko I. TRADITIONAL CRAFTS OF POLISSYA AS AN ELEMENT OF THE ETNOTURYZMU (ON THE EXAMPLE OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES OF THE VOLYN REGION)

The analysis and evaluation of the territorial distribution and specialization of the Polissya centers of folk crafts in the context of the united territorial communities of Volyn region has been implemented. The importance and priority directions of updating the potential of the arts and crafts in enhancing the competitiveness of the region in the tourist services market are determined.

Key words: *folk crafts, centers of folk crafts, ethnographic tourism, united territorial communities, Volyn region.*

УДК 696:697

БОЖУК ТЕТЯНА

*(Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка)*

ГНИЛКО ОЛЕГ

*(Інститут геології і геохімії горючих копалин
НАН України)*

БОГДАНОВА МІЛЕНА

*(Львівський національний університет
імені Івана Франка)*

ВЕРХНЕ СИНЬОВИДНЕ – ОДИН ІЗ ЦЕНТРІВ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. Розглянуто особливості організації рекреаційно-туристичної діяльності на прикладі одного із населених пунктів Львівської області. Подано характеристику об'єктів туризму і рекреації. Визначено чинники, що мають негативний вплив на формування іміджу території. З метою підвищення привабливості рекреаційно-туристичної місцевості сформульовано ряд рекомендацій.

Ключові слова: екологічний туризм, геотуризм, рекреація, Львівська область, Верхнє Синьовидне.

Сучасний вибагливий і допитливий турист прагне отримувати нові пізнання і враження. Сьогодні на ринку послуг користуються популярністю тури вихідного дня, а конкретніше – одноденні мандрівки, бо для туристів – це дешевше, а для організаторів – менше клопотів (наприклад, з поселенням) і заробіток непоганий.

Таке зацікавлення, як показують спостереження, має свій сегмент споживача: люди похилого віку, школярі чи ті

гості, які, наприклад, вже наситилися Львовом чи Стриєм, або не вперше відпочивають на Львівщині, і хотіли би відвідати ще якісь цікаві місця поблизу, щоб до завершення дня повернутися і ночувати в зарезервованих готелях чи агросадибах.

Довкола є багато цікавих місць для відпочинку, однак хочеться звернути увагу на одне селище, яке має надзвичайно зручне розташування – це Верхнє Синьовидне, розташоване на трасі Київ-Чоп на відстані 98 км від обласного центру (м. Львів), 30 км – від м. Стрий і 10 км від районного центру (м. Сколе).

Верхнє Синьовидне, у напрямку руху зі Львова, розпочинається за мостом через р. Стрий. Розміщене селище міського типу в однойменній улоговині на висоті 379-395 м над рівнем моря, у Сколівських Бескидах.

Повітря, сповнене пахощами польових квітів та мальовничі пейзажі, що відкриваються на селище і долину р. Опір з його правого берега є вельми привабливими для мандрівників. Купання в гірській ріці, збір ягід і грибів у карпатському лісі можна доповнити відвідуванням декількох цікавих місцевостей. Перша з них має назву Золота Гора, на якій було давньоруське городище, яке входило до складу численних фортець, які контролювали карпатські перевали Шовкового шляху (від Китаю до Португалії). Це місце пов'язано також із ім'ям Данила Галицького, який за переказами та згадками в Галицько-Волинському літописі, у 1240 р. ночував тут у монастирі Богородиці (хоча офіційною датою заснування селища є 1561 р.). Тепер на горі знаходиться дерев'яна церква Святої Богородиці, відбудована в 1939 р. за проектом Василя Нагірного. Дзвіниця збереглася ще від церкви 1790 р.

Крім цього, спускаючись у селище, бачимо школу з радушю. На подвір'ї школи знаходиться пам'ятник земляку,

найвідомішому українському меценатові Петру Яцику, який жив у Німеччині і Канаді.

Височіє також висока вежа церкви Івана Хрестителя (1886 р.).

Іншою привабливою місцевістю, яку добре видно з автомобільної траси чи залізниці – є крутий правий берег р. Опір з відслоненнями, що є об'єктами геотуризму, і репрезентують практично повний геологічний розріз флішових відкладів еоцену – олігоцену Орівської скиби Скибової зони Флішових Карпат. Залізничний шлях сполучення Львів-Стрий-Мукачево пролягає через тунель, прокладений у масивних пісковиках еоцену (вигодська світа); прогулюючись над тунелем побачимо окремі скелі, названі Княжими скелями, що нагадують вежі старовинної фортеці і є мальовничою окрасою ландшафту. Бачимо хрест, можливо його поставили на місці, де за легендою, начебто колись розбилась горда і непокірна князівна Ярославна, а закоханий у неї татарський хан скам'янів від горя.

Під скелями облаштовано місця для відпочинку. Поруч знаходяться джерело із цілющою водою і фігура ангела-охоронця.

Спостерігаємо відслонення, рухаючись по лівому березі Опору в напрямку підвісного мосту. Добре відслонені порожисті виходи попельських верств (середній – верхній еоцен), суцільний розріз яких видно на крутих схилах протилежного правого берегу ріки. Це світло-сірі тонко- і середньшаруваті, та неясношаруваті пелітоморфні мергелі і вапняки [2]. Для відкладів характерними є підводно-осувні текстури – конвалютна шаруватість.

Дещо нижче підвісного мосту серед руслового алювію відслонюються пачки чорних і світло-сірих, переважно середньшаруватих кременів та кременистих мергелів.

У верствах добре проявлена дрібна дисгармонійна підводно-осувна складчастість. Це так званий "кремнієвий" або "роговиковий" горизонт-маркер, що є в нижній частині менілітової світи [3]. На відстані 50 м, біля підвісного мосту виходять на поверхню чорні листуваті збагачені органікою аргіліти з окремими малопотужними (до 10-20 см) прошарками темно-сірих поліміктових дрібнозернистих пісковиків менілітової світи олігоцену. Розріз відкладів цієї світи добре відслонений на крутому протилежному правому березі Опору.

Для вивчення і створення технології переробки та використання збагачених органікою менілітових аргілітів (в літературі їх часто називають "сланцями") у с. Верхньому Синьовидному в 70- 80-х роках минулого століття працювала дослідна станція Інституту геології і геохімії горючих копалин (ІГГГК) НАН України, яка на сьогодні є лабораторією еколого-геологічних досліджень Львівського національного університету імені Івана Франка. На карті шляху «Гео-Карпати» цей об'єкт подано як панорама, оскільки на території є стенд із геологічним розрізом цієї ділянки Скибової зони Карпат; у путівнику [1] зазначено, що це навчально-інформаційний центр на шляху Гео-Карпати (тут проводяться студентські практики і науково-практичні семінари).

Вдалині за селищем видніються так звані Скелі Довбуша – червоного кольору, оскільки, за легендою, ніби тут, під час бою було поранено народного героя Олексу Довбуша.

Турист зможе смакувати місцеві страви у кафе «Смерічка» і «Лаванда».

Хочеться звернути увагу на існуючі проблеми:

- варто відремонтувати підвісний міст через р. Опір, щоб мати можливість піднятися на правий берег, з якого

відкриваються мальовничі краєвиди меандри р. Опір та гірських хребтів;

- проводити догляд за земельними ділянками заплавної і надзаплавної терас, бо борщівник стрімко займає дедалі нові площі;
- прибирати сміття біля місць відпочинку.

Серед рекомендацій для місцевих жителів можна назвати розвиток зеленого туризму і популяризацію цікавих місць рідного краю.

Список використаної літератури:

1. Геотуристичний путівник по шляху «Гео-Карпати» Кросно-Борислав-Яремче: збірник праць під ред. І. М. Бубняка, А. Т. Солецького. – Кросно, 2013. – 144 с.

2. Путеводитель тектонической, стратиграфической и седиментологической экскурсий XI Конгресса Карпато-Балканской геологической ассоциации / В. С. Буров, С. Л. Бызова, О. С. Вялов и др. – К.: Наук. думка, 1977. – 115 с.

3. Тектоника Украинских Карпат (объяснительная записка к тектонической карте Украинских Карпат масштаба 1:200 000) / В. С. Буров, И. Б. Вишняков, В. В. Глушко и др. – К.: Наук. думка, 1986. – 152 с.

***Anotation.** Here are some specific organizational and recreational features, as an example, one of municipalities of Lviv region is described . The description of touristic objects and recreation is given. Factors, which negatively affect the attraction to this territory are defined. In the purpose of increasing an attraction of recreational and touristic area number of recommendations are formulated here.*

***Key words:** eco-tourism, geo-tourism, recreation, Lviv region, Verkh'n'e Synyovydne.*

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Анотація. У статті відображено світові тенденції розвитку туристичної галузі в цілому та екотуризму, зокрема, досліджено сучасний стан розвитку екотуризму у Львівській області як одного із найперспективніших туристичних регіонів країни.

Ключові слова: екотуризм, туристичні потоки, Львівська область, Львівщина, гастрономічні тури.

На сьогодні туристична сфера набуває все більшого і більшого розвитку. Підтвердженням цього слугує той факт, що світові туристичні потоки демонструють стабільне зростання із року в рік. Так, за даними Всесвітньої туристської організації, у 2018 р. було зафіксовано 1,4 млрд. міжнародних туристів, що на 6% більше, ніж у 2017 р. Такий значний результат поступається лише 2010 р. і вкотре підтверджує значущість галузі туризму у сучасній економіці. У світовому ВВП 9% відповідають туристичній галузі.

Помітною є тенденція розвитку екотуризму. У всьому світі туристи дедалі частіше обирають зелені природні локації і мандри в стилі дослідницьких пізнавальних турів. Іншим елементом екологічного туризму є глобальний запит на «озеленення» технологій, що використовуються у туристичній інфраструктурі, закладах розміщення і т. д. Опитування Центру відповідальних подорожей (CREST) відзначило

зростання частки туристів (з 65 до 68%), що шукають заклади розміщення, які дотримуються концепції сталого природокористування [4].

Враховуючи вищезазначене, не є випадковим зростання активності у сфері розвитку туризму у Львівській області. На відміну від культурного аспекту туризму, який традиційно є більш притаманним столиці регіону, напрям екотуризму, що стрімко розвивається, представлений по всій області. Значний рекреаційний потенціал регіону дозволяє збільшувати кількість туристів, що відвідали область (табл.1) [2]:

Таблиця 1.

Кількість туристів, що відвідали Львівську область

	Кількість туристів, осіб
2013	188520
2014	92128
2015	112472
2016	181827
2017	175150
2018	182255

Дані: Головне управління статистики у Львівській області [2]

Динаміка росту, яку демонструють дані Таблиці 1, є стабільною і спостерігається протягом останніх чотирьох повних років. Незначний спад 2017 р. у порівнянні з попереднім 2016 р. (2,67%) не вплинув на загальну динаміку. Показники 2018 р. сягнули 96,7% значень 2013 р., а, отже, можна констатувати практично повне відновлення ринку туризму у області.

Природні ресурси Львівщини забезпечують їй провідну роль у процесі розвитку екотуризму. 5,4% природно-ресурс-

ного потенціалу України зосереджено саме у Львівській області, що знайшло своє відображення у Програмі розвитку туризму у Львівській області [3].

Природний рекреаційний потенціал Львівщини представлений бальнеологічними, кліматичними, водними та лісовими ресурсами [3]. Для сфери розвитку екотуризму особливий інтерес становлять Державний природний заповідник «Розточчя» (входить до світової спадщини ЮНЕСКО), Національні природні парки «Сколівські Бескиди», «Північне Поділля» та Яворівський Національний природний парк.

Наприклад, у Національному природному парку «Сколівські Бескиди» (загальною площею 35 тис. га) туристів чекають 30 бальнеологічних джерел, гора Парашка (1268 м.) із промаркованими туристичними маршрутами. У парку знаходяться три водоспади і Мертве озеро – унікальна водойма, води якої насичені сірководнем. На території історико-культурного заповідника «Тустань» відпочинок поєднується у форматі «екотуризму» із більш традиційним оглядом історико-культурних пам'яток.

Управлінням туризму та курортів Львівської ОДА, у рамках Програми розвитку туризму у Львівській області, був випущений путівник “Мандрі Львівщиною: природні та еко-локації”. У путівник увійшли як маловідомі, так і популярні місця регіону, зокрема національні і регіональні парки, еколого-просвітницькі центри. Видання включає опис так званих еко-стежок, а також об’єктів туристичного інтересу із розвиненою туристичною інфраструктурою. Посібник також містить особливий розділ, присвячений локаціям спостереження за птахами.

Всього у путівнику вміщено сім пунктів-локацій, кожен з яких має декілька підпунктів. Будучи реалізованими в рамках даної Програми, пункти путівника у значній мірі

дублюють вищенаведений список. При цьому, у путівнику також йде мова про такі регіональні ландшафтні парки як «Верхньодністровські Бескиди», «Стільське горбогор'я» та парк «Знесіння». Окремим пунктом виділено еколого-просвітницькі та туристично-рекреаційні центри, де подано детальний опис «Оселі Розточчя», ранчо «Скарбова гора», ведмежого притулку «Домажир». У популяризації цих місць відіграла значну роль “Львівська Пошта”.

Путівник був розроблений у короткі терміни та презентований на 25-му Book Forum, де Управління туризму та курортів Львівської ОДА провело фотовиставку матеріалів путівника. Офіційне представлення видання було проведено у реабілітаційному центрі порятунку – ведмежому притулку «Домажир». Путівник був створений на волонтерській основі.

Загалом, за даними Управління туризму та курортів Львівської ОДА, на Львівщині добре розвинулася тема гастрономічного туризму як одного з різновидів екотуризму. Фермерські господарства в області (більше тисячі) готові пригощати гостей власними смаколиками та навіть навчати їх готувати.

На сьогодні популярність гастрономічних турів стрімко зростає. За даними опитування Всесвітньої туристської організації, серед туристичних інституцій та організацій (як комерційних, так і некомерційних) 88,2 % респондентів вважають гастрономію стратегічним елементом у визначенні бренду дестинації [1].

В Україні одним із найбільш типових різновидів гастрономічного туризму є дегустація місцевих продуктів. Часто це продукція так званих «крафтових» виробництв, зокрема сироварень. Прикладом цього є діяльність громадської спілки «Карпатський смак», що розробляє туристичний маршрут

«Смак українських Карпат». До складу членів цієї спілки входить львівський виробник сиру “Eco-Gazda”. Сироварня цього виробника розміщена у с. Нижнє Гусне Турківського району, біля підніжжя найвищої точки області – гори Пікуй. Вона пропонує гостям і туристам крафтовий сир власного виробництва.

Офіційна презентація маршруту запланована на другу половину вересня 2019р., на День туризму.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що туристи, які приїжджають на Львівщину, все частіше намагаються ознайомитися не лише з культурою і традиціями регіону, а й відвідати його окремі підприємства та фермерські господарства, що пропонують різноманітні екскурсії і дегустації.

Список використаної літератури:

1. Корнілова В.В. Сучасні тенденції розвитку гастрономічного туризму / В.В. Корнілова, Н.В. Корнілова // Ефективна економіка. – К.: ТОВ `ДКС Центр, 2018.

2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/>

3. Офіційний сайт Львівської обласної ради [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://lvivoblrada.gov.ua/>

4. Офіційний сайт Центру відповідальних подорожей (CREST) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.responsibletravel.org/>

ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ С. ЯВОРІВ (ПОКУТСЬКІ КАРПАТИ)

Анотація. Село Яворів з його різноманітним ландшафтним потенціалом геологічною будовою, геоморфологічними умовами, кліматом, водними ресурсами, біологічним різноманіттям створюють ідеальні умови для розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Територія підходить для розвитку пішохідного, утилітарного, сакрального, кінного та велотуризму.

Ключові слова: ландшафтні ресурси, туризм, рекреація, село Яворів, Покутські Карпати.

Згідно указу президента «Про розвиток регіону Українських Карпат» №543/2019 від 22 липня, який націлений на стимулювання економічного та туристичного розвитку Карпатського регіону, село Яворів є одним з найпріоритетніших регіонів.

Село Яворів за першими знайденими письмовими згадками створено в 1000 р. Станом на 2019 рік площа Яворівської сільської ради становить 51,8 км² (рис.1) [2]. Яворів знаходиться в низькогір'ї Покутських Карпат в долині річки Рибниця та на гірських хребтах які її оточують. В адміністративному відношенні – це Косівський район Івано-Франківської області. Велика різноманітність природних ресурсів, яка пов'язана з геологічною будовою, кліматом, поверхневими водами, біологічним та ландшафтним розмаїттям, вигідним географічним положенням та хорошою транспортною доступністю робить цей регіон одним з найбільш при-

вабливих в Українських Карпатах. Від наявності ландшафтних ресурсів залежить і формування та розвиток культурної спадщини певного регіону.

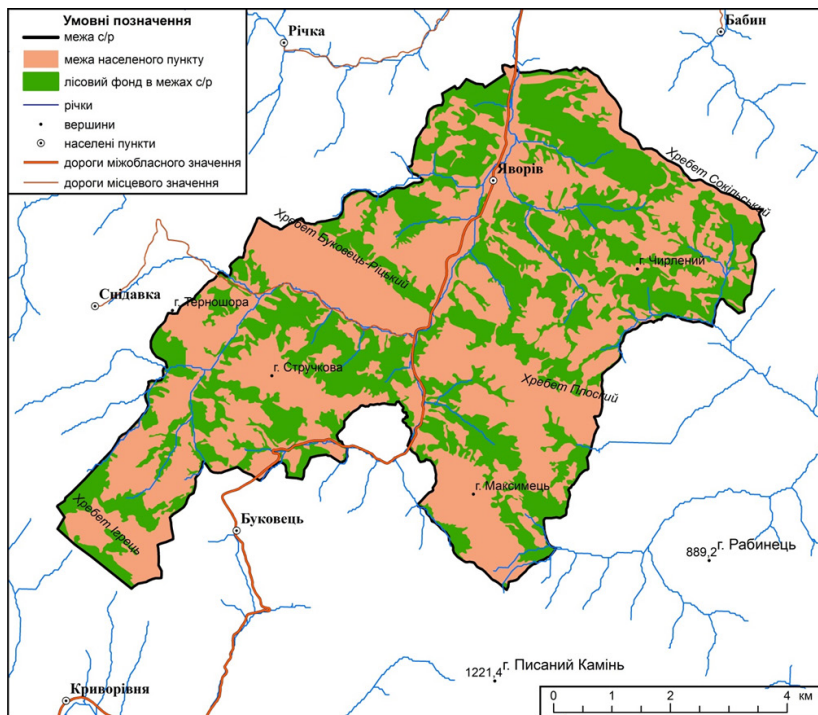

Рисунок 1. Карто-схема розміщення с. Яворів

Одним з основних ландшафтних ресурсів, який є практично основою для розвитку туризму є наявність відповідних геологічних та геоморфологічних умов на основі яких формуються та розвиваються інші ландшафтні компоненти. Згідно геоморфологічного районування Я.С. Кравчука територія села Яворів знаходиться в районі низькогірного рельєфу Покутсько-Буковинських Карпат підрайону – Покутського низькогір'я (приурочене до Покутського покриття) [4, с. 25].

Покутське низькогір'я являє собою систему переважно симетричних хребтів з широкими гребенями, крутими і спадистими схилами, які розділені синклінальними пониженнями. Хребти складені переважно пісковиковим флішем крейдово-плеоенового віку, а долини пісковиково-аргілітовим і аргілітовим флішем палеогену. Хребти утворюють декілька низькогірних гірських ланцюгів з переважаючими абсолютними висотами 700-800 м. В межах Яворівської сільської ради знаходяться південно-західна частина хребта Сокільський, практично весь хребет Плоский, гора Чирлений, хребет Максимець, частина хребта Ігрець, гора Стручкова, південно-східна частина хребта Буковець-Ріцький (на якому знаходиться найвища вершина Покутського низькогір'я г. Буковець-Ріцький 1059,1 м) [4, с. 86] та багато інших вершин та невеликих хребтів. Завдяки своєрідній геологічній будові на території села Яворів є цікаві геологічні об'єкти, Терношорська Лада (лісовий заказник) [6, с. 24] кам'яні комплекси на хребті Сокільський (виходи на денну поверхню ямненського пісковика різної форми та розміру) [1, с. 260]. На багатьох з них виявлені петрогліфи та рукотворні форми, що свідчить про наявність історичних святилищ [2, с. 38]. Вони мають наукову, пізнавальну, спортивну, мегалітичну і естетичну цінність. В долині річки Рибниця є ще декілька цікавих геологічних об'єктів – це менілітове відслонення на межі бистрицької та менілітової світ, де річка робить крутий поворот. Бистрицька світ складена тонкоритмічним пісковиковим флішем, а менілітова – листуватими аргілітами тобто менілітами. Вздовж річки Рибниця в межах села можна побачити виходи геологічних порід на поверхню восьми геологічних світ. З гірських хребтів та вершин відкриваються неймовірні краєвиди на сусідні хребти, села та р. Рибниця. З хребта Сокільський та Ігрець можна побачити весь Чорногірський хребет з його двох тисячниками та найвищими

вершинами г. Говерла та Піп-Іван Чорногірський, а маючи бінокль сніжники під Говерлою та метеостанцію на г. Піп-Іван [1, с. 258]. Ще однією особливістю цієї території є легка прохідність гірських вершин та хребтів, яка підсилює розвиток рекреації та туризму на цій території.

Важливим ландшафтно-рекреаційним ресурсом села є річка Рибниця та її притоки з чистою джерельною водою. Вона з наявністю водоспадів, порогів та перекатів створює не тільки привабливі краєвиди, (Яворівський Гук геологічна пам'ятка природи) [6, с. 62] але й місця для купання та відпочинку. Сама річка з прибережною смугою є заповідною [6, с. 47]. Цікавим та привабливим місцем для туристів є водоспад Бездзвінний, який знаходиться на онноіменному потоці Бездзвінний, він витікає з під хребта Сокільський, пробивається через тверді породи і в ущелині утворює мальовничий водоспад (рис.2).

Рисунок 2. Водоспад Бездзвінний с. Яворів

Клімат – помірно-континентальний, із нежарким літом та м'якою зимою [5, с. 68]. Середньорічна температура повітря коливається в межах +7,0 - +9,0°С. По всій території переважають північно-західні і західні вітри. Постійний сніговий покрив встановлюється в другій половині січня, а тане в кінці березня [5, с. 69]. Стійкий сніговий покрив, пологі хребти та наявність підйомника є основою для розвитку зимових видів відпочинку - катання на лижах, сноубордах, санках.

Наявність значних лісових масивів з різноманітною лучною рослинністю в межах села, сприяє розвитку нового виду туризму – утилітарного збирання ягід, грибів, лікарських рослин та сушіння трав.

Територія села Яворів з його ландшафтним потенціалом та історико-культурною спадщиною створюють надзвичайно сприятливі умови для розвитку туризму та рекреації. Територія найбільше підходить для розвитку пішохідного, утилітарного, сакрального, кінного та велотуризму.

Список використаної літератури

1. Гостюк З.В. Рекреаційно-туристичний потенціал Покутських Карпат. Природоохоронні, екоосвітні, рекреаційно-туристичні та історико-культурні аспекти сталого розвитку Розточчя. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю створення Яворівського національного парку. смт. Івано-Франкове; Львів: ЗУКЦ, 2018. С. 258-261.

2. Держипільський Л.М. Древні скельні святилища та топоніміка Косівщини. Косів: Писаний камінь, 2015. 140 с.

3. Звіти-карти по розробці меж населених пунктів Косівського та Верховинського районів. Івано-Франківськ, 2006.

4. Кравчук Я.С. Геоморфологія Скибових Карпат. Львів: Видав. Центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. 232 с.

5. Літопис природи НПП «Гуцульщина» Том 15 / за ред. Ю.П. Стефурака. Косів, 2018. 508 с.

6. Пелипейко І., Костюк А., Цьок М. Пам'ятки природи Косівщини. Косів: Писаний Камінь, 1997. 128 с.

Anotation. *Yavoriv village with its diverse landscape potential, geological structure, geomorphological conditions, climate, water resources, biological diversity create ideal conditions for the development of tourist and recreational activities. The area is suitable for pedestrian, utilitarian, sacred, equestrian and bicycle tourism.*

Key words: *landscape resources, tourism, recreation, Yavoriv village, Pokutsk Carpathians.*

УДК 911.3:338.48-6:7/8]:373:069(477.82-72)

РОМАН КАЧАРОВСЬКИЙ

*(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)*

НАДІЯ ЧИР

(ДВНЗ „Ужгородський національний університет“)

ІРИНА ЄРКО

ЗОЯ КАРПЮК

ОЛЕНА АНТИПЮК

*(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)*

ШКІЛЬНІ МУЗЕЇ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОБ'ЄКТИ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Анотація. Розвиток пізнавального туризму залежить від наявності різних його об'єктів. Серед них слід виділити шкільні музеї, як туристичні атракціїю з великим потенціалом, що набуває ще більшої ваги в межах утворених об'єднаних територіальних громад. Функціонування шкільних музеї забезпечує формування додаткових туристичних маршрутів, що піднімає туристичну привабливість громад, покращуючи її соціально-економічний стан.

Ключові слова: туризм, пізнавальний туризм, туристичні ресурси, шкільний музей, туристичний об'єкт, Волинська область.

Враховуючи прогресивний розвиток децентралізаційних процесів в кожній окремо взятій об'єднаній територіальній громаді (ОТГ) слід звернути увагу на будь-який наявний потенціал для розвитку туристичної галузі, що сприя-

тиме соціально-економічному зростанню громади. Можливості функціонування пізнавального туризму тісно пов'язані з наявністю історико-культурних туристично-рекреаційних ресурсів в ОТГ. Вони дозволяють зацікавити потенційних туристів культурними та історичними надбаннями нації, пізнати самобутні звичаї і обряди, дослідити життєпис видатних постатей цих земель. До переліку об'єктів культурної спадщини відносять (вони бувають національного та місцевого значення) пам'ятки археології, історії, містобудування та архітектури, монументального мистецтва, музеї та осередки народних художніх промислів. Сьогодні Волинська область налічує 51 громаду [4], кожна з яких має ряд навчальних закладів, у більшості з яких розміщені шкільні музеї, що можна вважати осередками пізнавального туризму в громаді. Нині серед музеїв, що є культурно-освітнім та науково-дослідним закладом, спрямованим на вивчення і збередження пам'яток природи, матеріальної і духовної культури та надбань історико-культурної спадщини виділяють історичні, археологічні, краєзнавчі, природничі, літературні, меморіальні, мистецькі, етнографічні, технічні, галузеві, тощо [6].

Шкільні музеї, що фактично є окремим підрозділом освітнього закладу, може поєднувати різні види музейних установ і керуються у своїй роботі Наказом Міністерства науки і освіти України від 22.10.2014 р. № 1195 «Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» [7]. Серед завдань викладених у Положенні дотичними до туристичної діяльності є: 1) розвиток її творчих інтересів до пошукової краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи; 2) вивчення, охорона і пропаганда пам'яток історії,

культури і природи рідного краю; 3) проведення культурно-освітньої роботи серед учнівської молоді та інших верств населення. На практиці шкільні музеї у своїй діяльності застосовують різноманітні форми використання музейної експозиції і фондкових матеріалів, що у поєднанні з направленістю музею створює потужну інформаційну картину для пізнавального туризму.

У об'єднаних громадах Волинської області функціонують такі шкільні музеї: в Устилузькій міській – музей прикордонної слави при ЗОШ I-III ст. м. Устилуг (Володимир-Волинський район), два у Іваничівській селищній – музей бойової слави „Пам'ять” при ЗОШ № 2 смт Іваничі, історична кімната-музей с. Мишів, (Іваничівський), п'ять у Павлівській сільській – етнографічний музей „Берегиня” с. Павлівка, краєзнавчий музей с. Колона, кімната-музей образотворчого мистецтва с. Жашковичі, кімната-музей бойової слави та музеї історії с. Милятин (Іваничівський), три у Литовезькій сільській – всі музеї історії села у сс. Заболотці, Литовеж, Мовники (Іваничівський), у Поромівській сільській – музей-кімната М. М. Корзонука с. Бужанка (Іваничівський), у Ківерцівській міській – кімната-музей бойової слави при ЗОШ № 4 м. Ківерці (Ківерцівський), у Жидичинській сільській – історичні музеї при ЗОШ I-III ст. с.Жидичин, у Тростянецькій селищній – музею академіка Михайла Кравчука при ЗОШ I—II ст. с.Човниця (Ківерцівській), у Цуманській селищній – історичний музей с. Клубочин (Ківерцівській), у Поворській сільській – історичний музеї при ЗОШ I-III ст. с. Поворськ (Ковельський), у Війницькій сільській історична кімната-музей с. Губин (Локачинський), у Затурцівській сільській – кімната-музей В.Липинського при ЗОШ с. Затурці (Локачинський), у Привітненській сільській – історії села у сс. Колпитів, Линів (Локачинський), у Гіркополонківській – два історії села у сс. Лаврів,

Ратнів (Луцький), у Любешівській селищній – історії села у с. Велика Глуша (Любешівський), у Вишнівській сільській – історичний музей с. Штунь (Любомльський), у Рівненській сільській – два кімната-музей партизанської слави с. Гуца та етнографічна кімната-музей с. Забужжя (Любомльський), у Колківській селищній – історична кімната-музей при ЗОШ смт Колки (Маневецькій), у Прилісненській сільській – історичний музей с. Прилісне (Маневецькій), Заболоттівській сільській – музей історії с. Тур (Ратнівський), у Забродівській сільській – два музеї історії сіл сс. Замшани, Заброди (Ратнівський), Самарівській сільській – кімната-музей бойової слави с. Самари (Ратнівський), у Луківській селищній – військово-історичний музей «Пам'ять» Луківської ЗОШ I-III ступенів смт Луків (Турійський), у Турійській селищній – музей воїнів-афганців Турійської ЗОШ I-III ступенів смт. Турійськ (Турійський), у Шацькій селищній – прикордонна кімната-музей при ЗОШ смт Шацьк (Шацький)

У діючих ОТГ Волинської області налічується 36 шкільних музеїв. Найбільше їх у громадах Іваничівського району – 12, Ківерцівського і Ратнівського по чотири. Серед громад першість належить Павлівській (Іваничівський район) – п'ять, Литовезькій (Іваничівський) та Рівненській (Любомльський) по три. В інших громадах функціонують лише по одному шкільному музею [1-3, 5].

За профілями музеї розподілені таким чином: історичні: 32, (з них широкого історичного профілю 14, військово-історичні - 9, історії села чи навчального закладу - 5, історії особи – 4), краєзнавчі - 1, образотворчого мистецтва - 1,- етнографічні – 2.

Децентралізаційні процеси спонукають керівництво ОТГ на пошуки нових можливостей розвитку громади. Економічні тенденції вказують на посилення ролі туризму, зокрема пізнавального, у сприянні росту соціально-економічного добробуту

людей. Для цього необхідно віднайти можливості покращення розвитку пізнавального туризму як конкурентноздатного прибуткового виду туризму. Саме тут в нагоді стане наявна база шкільних музеїв, що дозволяє сформувати уявлення про природні, історичні (зокрема військових), культурних, автобіографічних, етнічні, фольклорні, та інші особливості громади. Включення експозицій цих музеїв до туристично-краєзнавчих маршрутів розширить можливості туризму в ОТГ.

Оцінивши розміщення шкільних музеїв можемо говорити про актуальність цього питання в сучасних умовах реформування держави і відповідно зміни пріоритетів розвитку соціально-економічного сектору держави.

Список використаної літератури

1. Антипюк О. В. Історико-культурні туристично-рекреаційні ресурси прикордонних з Білоруссю об'єднаних територіальних громад Волинської області / О. В. Антипюк, Р. Є. Качаровський, Л. Т. Чижевська, З. К. Карпюк // Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи.», 27 червн. 2019 р. / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Банська Бистриця–Баку–Ужгород–Херсон–Кривий Ріг : Посвіт, 2019. – С. 240–242.

2. Вплив інтеграційних процесів між об'єднаними територіальними громадами Волинської області на розвиток її туристичної галузі / Качаровський Р., Чир Н., Антипюк О., Єрко І. // Матер. міжнар наук-практ. конф. «Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики»: (м. Тернопіль, 16-17 травн. 2019 р.). – Тернопіль: РВВ Терноп. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка, 2019. – С. 50–56.

3. Волинь туристична : путівник. – К. : ТОВ „Світ Успіху”, 2008. – 364 с.

4. Децентралізація влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://decentralization.gov.ua/region/item>.

5. Карпюк З. Перспективи розвитку туристичного співробітництва прикордонних громад Волинської області / Л. Чижевська, Р. Качаровський, О. Антипюк // Матер. міжнар наук-практ. конф. «Туризм, географія, краєзнавство: актуальні проблеми теорії і практики»: (м. Тернопіль, 16-17 травн. 2019 р.). – Тернопіль: РВВ Терн. нац. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка, 2019. – С. 41–50.

6. Музейний простір Волині – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://volyn-museum.com.ua/publ/volinskij_kraeznavchij_muzej/dijalnist

7. Наказ Міністерства науки і освіти України від 22.10.2014 № 1195 «Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14>

Kacharovskiy Roman, Chir Nadezhda, Karpyuk Zoya, Erko Iryna, Antipyuk Elena. THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE TOURISM DEPENDS ON THE VARIETY OF ITS OBJECTS.

These include school museums as tourist attractions with great potential, which are gaining even more weight within the established united territorial communities. The operation of school museums provides the formation of additional tourist routes, which raises the tourist attraction of communities, improving its socio-economic status.

Keywords. *tourism, cognitive tourism, tourist resources, school museum, tourist object, Volyn region.*

УДК 378.142.15

СИТНИК ОЛЕКСІЙ

*(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)*

ХЛЕВНЮК ОЛЬГА

(Гайворонський районний краєзнавчий музей)

ГАЙВОРОНСЬКИЙ РАЙОННИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ

Анотація. Не зважаючи на зростання показників виїзного туризму, переважна кількість українців жодного разу не виїздили за кордон. Залишаються відкритими питання, чи є передумови для подальшого залучення місцевих ресурсів для розвитку внутрішнього туризму та які перепони при цьому виникають.

Сьогодні вітчизняні музейні установи здійснюють пошук свого місця в багатоманітному процесі українського державотворення та духовно-культурного відродження, залишаючись важливими осередками просвітництва і навчання. На регіональному рівні Гайворонський районний краєзнавчий музей визначається дієвою формою співпраці державного і приватного секторів, що сприяє формуванню музейно-туристичних форм господарювання в туристичній сфері і є рушійною силою відродження Гайворонського району.

Ключові слова: внутрішній туризм, музейні установи, духовно-культурне відродження, Гайворонський районний краєзнавчий музей, туристична сфера.

Упродовж останніх років спостерігається зростання туристської активності населення. Українці поступово відновлюють спроможність, відпочивати за кордоном та займатись розвитком вітчизняної туристичної галузі. Зростанню показників виїзного туризму прогнозовано сприяв безві-

зовий режим. Хоча, соціологічні дослідження свідчать про те, що дві третини українців жодного разу не виїздили за кордон, дещо оптимістичний вигляд має статистика міжрегіональних подорожей.

Залишаються відкритими питання, чи є передумови для подальшого залучення місцевих ресурсів для розвитку внутрішнього туризму та які перепони при цьому виникають [2].

У надзвичайно складній ситуації опинились території, які мають цікавий, але не «розкручений» туристичний матеріал. Практично у кожному населеному пункті наявні природні та історико-культурні пам'ятки, що потребують популяризації та зможуть у майбутньому приваблювати відвідувачів. На щастя, в Україні, яка завжди орієнтувалась на європейські практики, існує розгалужена система невеликих регіональних музеїв з власними чудовими колекціями. Навколо цих місцевих осередків культури необхідно створювати ексклюзивні місця, що сприятиме розвитку внутрішнього туризму. Сьогодні вітчизняні музейні установи здійснюють пошук свого місця в багатоманітному процесі українського державотворення та духовно-культурного відродження. Вони залишаються важливими осередками просвітництва і навчання, оскільки забезпечують доступ до національної культурної та природної спадщини людям різного фаху та віку. В країні розвиток музейно-краєзнавчої справи і туризму поступово спрямовується не тільки на переосмислення ролі музейно-туристичних форм в культурно-духовному відродженні українського суспільства, але й на її сучасний і перспективний розвиток [2, 3].

В основу сучасного розуміння краєзнавчого музею покладено нове бачення соціального і культурного контексту його функціонування, звернення до загальнолюдських цінностей, історико-культурної спадщини, розвитку естетичного смаку і творчої уяви.

В краєзнавчому музеї зосереджений історично устале-

ний досвід життєдіяльності конкретного регіону, збережений у пам'ятках культури і мистецтва, подіях і явищах. Особливого значення набувають краєзнавчі музеї, які створюються в периферійній місцевості і функціонують як культурно-освітні осередки. Важливо і те, що такі музеї виникають за покликом душі краєзнавців, які не тільки спрямовано вивчають рідний край, але й здатні організувати роботу зі створення музею, знайти підтримку у місцевої влади та меценатів [1, 3].

Одна із таких музейних установ знаходиться у м. Гайворон Кіровоградської області, відомому багатьма історичними та культурними пам'ятками.

В середині 50-х рр. ХХ ст., завдячуючи ентузіазму та подвижницькій роботі С. Белінського, у м. Гайворон, у клубі імені В. Воровського створено Музей залізничників. Основну частину експонатів склали фотоматеріали, за допомогою яких можна відстежити всю історію Гайворонської залізниці. Згодом справу С. Белінського продовжила Н. Долгова.

Після припинення фінансування гостро постало питання про закриття Музею залізничників. Значна частина його фондів стала основою створення Гайворонського районного краєзнавчого музею (ГРKM), статут якого був затверджений 29.05.2005 р. До новоствореного ГРKM жителі міста та району почали передавати різні цікаві речі (старовинні рукописи, книги, вишивки, картини, артефакти тощо). Місцеві краєзнавці долучились до відродження музею.

Сьогодні діяльність Гайворонського районного краєзнавчого музею є важливою складовою культурного життя міста та району. Працівники музею здійснюють значну краєзнавчо-пошукову роботу, популяризують досягнення місцевих митців, дбайливо зберігають і примножують експонати, які розповідають про Гайворонський край від сивої давнини до сьогодення [2].

В експозиційній залі Заслуженого майстра народної творчості України Г. Пилипишина, жителя с. Солгутове Гай-

воронського району, представлено близько 100 експонатів різної тематики: таксидермія, живопис, художні меблі і дерев'яна скульптура. Всі твори – оригінальні, за свідченнями фахівців – високого художнього рівня. Серед кращих робіт – панно «Косулі». Центральною роботою експозиції є дерев'яна багатофігурна композиція «Годинник життя», яку мистецтвознавці оцінюють як шедевр мистецтва наївного соцреалізму. Унікальною за задумом і виконанням є об'ємна дерев'яна скульптура «Філософія життя». Цю роботу автор охарактеризував словами Сократа: «Відсутність безсмертя душі було б щасливою знахідкою для безглузких, які, звісно, будуть нести відповідальність за свої земні діяння. Бо людська душа все-таки – безсмертна!» (рис.1).

а)

б)

в)

Рис.1 (а, б, в). Дерев'яна скульптура Г. Пилипишина:

а) панно «Косулі»;

б) композиція «Годинник Життя»; в) «Філософія життя»

Цікавими є картини Г. Пилипишина, які відтворюють життя простих людей, окремі історичні події Гайворонщини, краєвиди місцевості, де побував автор тощо (рис. 2).

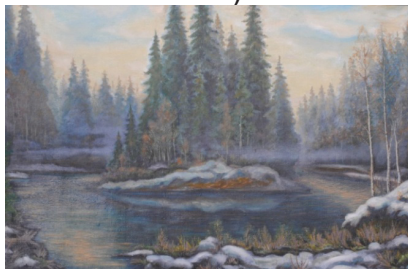
а)

б)

в)

г)

Рис. 2 (а, б, в, г). Картини Г. Пилипишина: а) «Острів Залізний»

(авторське відтворення місцевості, де розвивалось залізорудне виробництво, нині затоплене водами Гайворонського водосховища); б) «Очікування потягу (початок ХХ ст.)»; в, г) сибірські краєвиди.

Унікальною за наповненістю є художньо-меморіальна зала М. Жидельова – професійного художника-графіка, випускника Сімферопольського художнього училища імені М. Самокиша та Московського державного художнього інституту імені В. Сурикова, уродженця Іванівської обл. (Росія),

згодом – жителя і почесного громадянина м. Гайворон. В залі експонується 80 робіт: 39 робіт написаних олією, 14 – акварелями, 27 робіт займає графіка (офорти, літографія, ліногравюра) (рис. 3). Найціннішими, на думку фахівців, є офорти.

З 2003 р., на вшанування пам'яті М. Жидельова, проводиться щорічний конкурс образотворчого мистецтва серед дітей та молоді, чії конкурсні роботи зберігаються в художньо-меморіальній залі художника.

а)

б)

в)

Рис. 3 (а, б, в). Роботи М. Жидельова:
а) «Закарпатський мотив»; б) «Натюрморт»; в)
«Старий млин»

Невід'ємною складовою експозиції музею є роботи самодіяльних художників, зокрема Н. Шевчук, виконаних в стилі народного малярства, М. Яровенка та ін. На їх картинах зображено краєвиди Гайворонщини, деякі з них висвітлюють шевченківську тематику, а на багатьох – натюрморти з квітів.

Етнографічний відділ музею представляє колорит українського житла – хати кін. ХІХ-поч. ХХ ст. Найцікавішими предметами експозиції є діючий ткацький верстат (кін. ХІХ ст.), вишивані рушники, сорочки, старовинний сільськогосподарський інвентар, діюча гармоніка тощо. Оригінальною є й карта України, на якій зображено орнаменти, притаманні різним регіонам нашої держави.

Також в районному музеї діє постійна фотовиставка Заслуженого фотохудожника України В. Земнорія «І край наш чудовий, і люди прекрасні!». На світлинах зображено видатних людей, прекрасні краєвиди, знакові події Гайворонщини.

Все, перераховане, слугує прекрасною базою для естетичного виховання громади, а особливо, молоді та підлітків, сприяє популяризації самодіяльного образотворчого і декоративно-ужиткового мистецтва, відродженню і збереженню національно-культурної спадщини.

Разом з тим, в Гайворонському районному краєзнавчому музеї триває переоформлення історичного відділу. Створено розділ «Найдавніше минуле нашого краю», в якому представлено археологічні матеріали трипільських та черняхівських поселень, експонуються світлини артефактів інших давніх культур, які зустрічаються на території Гайворонського району. Переоформлено розділ «Друга світова війна на території Гайворонщини», в якому висвітлені події окупації, руху опору та визволення району. Ключовими

є оригінальні документи, світлини, атрибути радянських та німецьких солдатів тих часів.

У музеї регулярно проводяться літературні читання з нагоди знаменних дат поетів, письменників-земляків, під час яких можна ознайомитися із творчим доробком місцевих авторів. Постійно діють різнопланові тимчасові виставки.

Працівники музею, використовуючи наявні ресурси, регулярно проводять тематичні та оглядові екскурсії для відвідувачів різних категорій. З метою поглибленого вивчення географії та історії Гайворонського району, розробки та обґрунтування туристичних маршрутів залучаються фахівці закладів вищої освіти, зокрема УДПУ імені Павла Тичини.

Для поширення інформації про можливості фондів ГРKM в музейну практику впроваджуються новітні технології тощо.

Практичний досвід переконує, що без участі музейно-краєзнавчих форм діяльності досить складно створювати національно орієнтований туристичний продукт [3]. Музейно-туристична справа у периферійних регіонах, яким є Гайворонський район Кіровоградської області, повинна бути спрямована, в першу чергу, на культурно-духовний розвиток регіонального соціуму та його території. На зміну пасивному відображенню дійсності повинен приходити активний вплив на неї. Сьогодні з розвитком музеєзнавчої діяльності постає питання створення системи виховної роботи з дітьми та дорослими, у якій повинні використовуватись можливості різного типу краєзнавчих музейних експозицій. Саме у музейній діяльності може бути найбільш комплексно і наочно розкритий історично усталений «краєзнавчий образ» рідного краю та визначені напрями його гармонізації.

Список використаної літератури

1. Бабкова С. В. Освітня стратегія розвитку регіонального туризму / С. В. Бабкова, В. В. Обозний // Управління освітою – № 9. – 2018. – С.24-33.

2. Гайворон на п'єдесталі: довідник-путівник / уклад.: Ситник О. І., Полухіна О. Л., Баранюк О. М., Хлевнюк О. Я. – Вінниця : ТОВ «ТВОРИ», 2019, – 80 с.

3. Обозний В. В. Краєзнавчий музей як організаційно-методичний центр шкільного краєзнавства і туризму / В. В. Обозний // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України» // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЛА НАУ, 2019. – С. 352-361.

4. Ситник О. І. Туризм як перспектива розвитку Гайворонського старопромислового району / О. І. Ситник, О. Я. Хлевнюк // Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні і прикладні напрямки розвитку туризму та рекреації в регіонах України» // Збірник наукових праць. – Кропивницький. – ЛА НАУ, 2019. – С. 393-407.

Anotation. *Despite the increase in outbound tourism, the vast majority of Ukrainians have never traveled abroad. The questions remain as to whether there are prerequisites for further involvement of local resources for the development of inland tourism, and what obstacles there are.*

Today, national museum institutions are searching for their place in the multifaceted process of Ukrainian state building and spiritual and cultural revival, while remaining important centers of enlightenment and study. At the regional level, the Gayvoron district local museum is determined by the effective form of cooperation between the public and private sectors, which contributes to the formation of museum-tourist forms of tourism management and is the driving force behind the revival of the Gayvoron District.

Keywords: *domestic tourism, museums, spiritual and cultural revival, Gayvoron Regional Museum of Local History, tourist sphere.*

УДК 911.3:33](477.82-72):502

ЧИР НАДІЯ
(ДВНЗ «Ужгородський національний університет»)

АНТИПЮК ОЛЕНА
КАЧАРОВСЬКИЙ РОМАН
КАРПЮК ЗОЯ
ЕРКО ІРИНА

(Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки)

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ПРИКОРДОННИХ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Анотація. Тези присвячені оцінці історико-культурної спадщини прикордонних ОТГ Волинської області та її значення у розвитку пізнавального туризму. Прослідковано функціональну та територіальну структуру історико-культурних туристичних ресурсів.

Окреслено проблеми та перспективи використання історико-культурної спадщини в туристичній сфері краю.

Ключові слова: історико-культурні туристичні ресурси, культурна спадщина, культурно-пізнавальний туризм, прикордонні об'єднані територіальні громади, Волинська область.

Сучасні трансформаційні процеси в Україні супроводжуються пробудженням національної самосвідомості та духовного відродження. У цих умовах особливої актуальності набуває популяризація національного культурного надбання. Самобутність та різноманітність історико-культурної спадщини України обумовлює високу туристичну атрактивність країни, створює передумови для розвитку культурно-пізна-

вального туризму. У зв'язку з цим актуалізується проблема дослідження історико-культурного потенціалу територій, що вимагає наукового підходу до виявлення, структуризації, територіальної організації та оцінки атрактивності історико-культурних туристичних ресурсів з метою забезпечення найбільш повного, ефективного та раціонального залучення їх в систему туристично-рекреаційної діяльності.

За даними Департаменту економіки та європейської інтеграції Волинської ОДА на території Волинської області під охороною держави перебуває 1534 об'єкти культурної спадщини, налічується 20 історичних населених місць, діють 2 історико-культурних заповідники [3].

Особливе значення для розвитку пізнавального туризму мають прикордонні території Волинської області, де часто поєднуються елементи культури, архітектури та мистецтва сусідніх держав. У межах області сформувалось 9 прикордонних ОТГ із сусідньою Білоруссю та Польщею.

Важливою у відродженні культурної спадщини досліджуваного регіону є співпраця усіх гілок влади, громадськості та різних етнічних груп, що мають спільні культурні відносини із країнами ближнього зарубіжжя. Така співпраця активно впроваджується в рамках Програми прикордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна», що реалізується як Європейський інструмент сусідства ще з 2007 року. Вона отримала своє продовження і впродовж 2014-2020 років за тематичними напрямками, один з яких – «Спадщина». Дана Стратегія транскордонного співробітництва передбачає заходи по збереженню та відновленню історико-культурної спадщини прикордонних ОТГ Волинської області, активному їх залученню у туристичний продукт місцевого та регіонального масштабу [3].

На території прикордонних ОТГ області розміщені 147 об'єктів історико-культурної спадщини (табл.1). З них: 47,6% – пам'ятки

історії та культури, 10,9% – пам'ятки археології, 21,7% – пам'ятки архітектури та містобудування, 2,7% – пам'ятки монументального мистецтва[1-2]. В досліджуваному регіоні функціонує 5 музеїв та і 20 осередків художніх народних промислів (рис. 1).

Територіальна структура історико-культурної спадщини прикордонних ОТГ Волинської області продемонстрована на рисунку 2. Найбільша насиченість історико-культурними туристичними ресурсами характерна для Любешівської ОТГ та Устилузької ОТГ, найменша – відповідно для Рівненської та Поромівської ОТГ.

Таблиця 1

Історико-культурні туристичні ресурси прикордонних ОТГ Волинської області (складено автором на основі [1-2])

Об'єднані територіальні громади	Структура історико-культурних туристичних ресурсів					
	Пам'ятки історії та культури	Пам'ятки археології	Пам'ятки архітектури та містобудування	Пам'ятки монументального мистецтва	Музеї	Осередки народних промислів
Прикордонні з Польщею ОТГ						
Устилузька	17	1	3	3	1	3
Рівненська	2	2	-	-	-	1
Вишнівська	3	-	6	-	-	4
Поромівська	1	-	1	-	1	-
Литовезька	3	2	4	-	2	1
Разом:	26	5	14	3	4	9
Прикордонні з Білоруссю ОТГ						
Шацька	7	2	2	-	-	1
Заболоттівська	7	-	4	-	-	2
Самарівська	3	3	3	-	-	1
Любешівська	27	6	9	1	1	7
Разом:	44	11	18	1	1	11
Всього	70	16	32	4	5	20

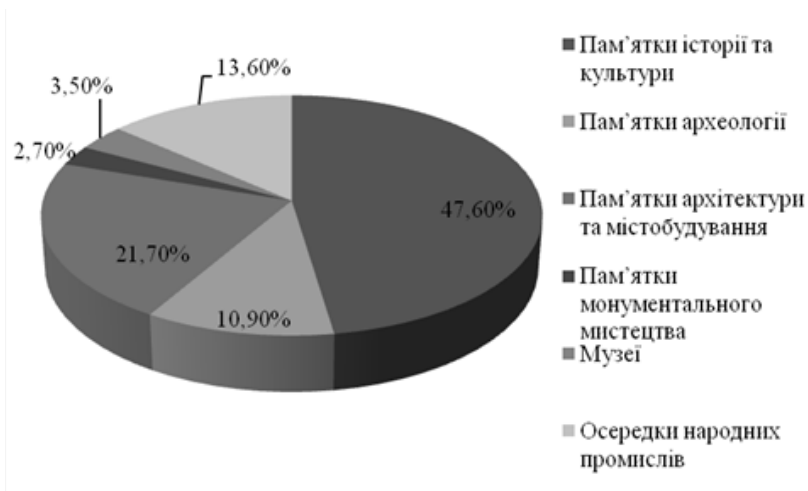

Рис. 1. Структура історико-культурної спадщини прикордонних ОТГ Волинської області

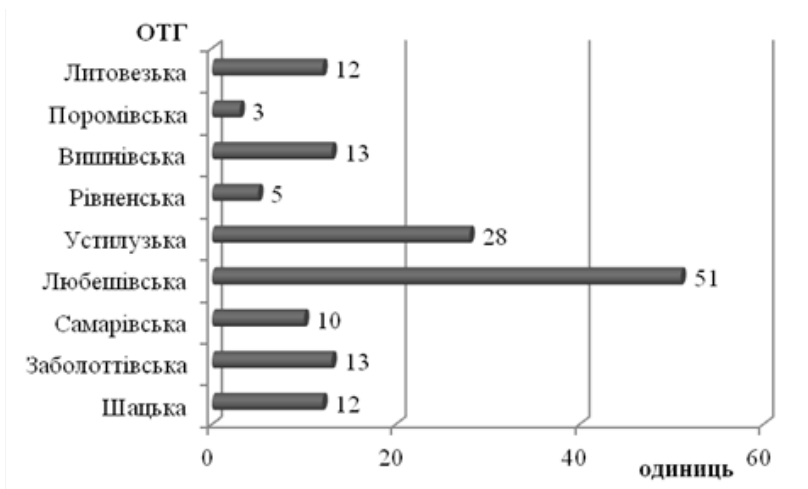

Рис. 2. Територіальна структура історико-культурної спадщини прикордонних ОТГ Волинської області

Унікальний природно-рекреаційний потенціал, сприятлива екологічна ситуація зумовлює спеціалізацію даного регіону на спортивно-оздоровчих видах туризму та екологічному туризмі, тоді як пізнавальний напрям розвивається значно слабше.

Так, територію прикордонних ОТГ частково охоплює лише літературно-озерний маршрут «Леся і Світязь». Пріоритетний розвиток культурно-пізнавального туризму ми вбачаємо у розробці нових тематичних маршрутів вихідного дня, пов'язаних з біографосоціальними ресурсами регіону, археологічними пам'ятками та етнічними ресурсами. Під час реалізації даних маршрутів чільне місце варто виділити осередкам народних промислів, де можна проводити різноманітні майстер-класи.

Розвитку культурно-пізнавального туризму на окреслених територіях перешкоджає ряд проблем. Надзвичайно актуальною є проблема ефективної промоції історико-культурного потенціалу регіону на різноманітних туристичних виставках і салонах, в першу чергу, всеукраїнського масштабу, включення їх у туристичні маршрути та популяризація серед широких верств населення. Адже, зростання популярності внутрішнього туризму в перспективі призведе до збільшення кількості міжнародних туристичних проектів.

Низька диверсифікація прикордонних пропускних пунктів (відсутність прикордонних пунктів пропуску для пішоходів і туристів), низька пропускна спроможність діючих пунктів пропуску, недостатній рівень їх технічного забезпечення посилює дисбаланс між пропускними можливостями України і сусідніх країн, що негативно позначається на прикордонному туристичному русі. Щільність ПП на українсько-польському кордоні – 1 ПП на 72 км, тоді як за європейськими нормами – 1 ПП на 20-30 км кордону.

Збереження, реставрація та відродження культурної спадщини прикордонних ОТГсприятиме подальшому прогресивному розвитку туризму та рекреації на цих територіях і дозволить поглибити культурні зв'язки між сусідніми державами, стане стимулом для розширення і модернізації інфраструктури туризму, що в свою чергу, дасть змогу вирішити ряд наболілих проблем місцевого населення.

Список використаної літератури:

1. Антипюк О. В. Історико-культурні туристично-рекреаційні ресурси прикордонних з Білоруссю об'єднаних територіальних громад Волинської області / О. В. Антипюк, Р. Є. Качаровський, Л. Т. Чижевська, З. К. Карпюк // Матер. IV міжнар. наук.-практ. конф. «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи. Міждисциплінарні перспективи.», 27 червн. 2019 р. / [редактори-упорядники А. Душний, М. Махмудов, В. Ільницький, І. Зимомря]. – Банська Бистриця–Баку–Ужгород–Херсон–Кривий Ріг : Посвіт, 2019. – С. 240–242.

2. Атлас історії культури Волинської області / відп. ред. Ф. В. Зузук. – Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 112 с.

3. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoyi-oblasti-na-period-do-2020-roku1/>

Anotation. *The aim of this study is to estimate the historical and cultural potential and its influence for the development of cultural tourism of the united territorial communities of Volyn region.*

The functional and territorial structure of historical and cultural tourist resources has been identified. The perspectives of the historical and cultural recession in the tourism sector are loosened up.

Key words: *cultural and historical tourist resources, cultural heritage, cultural tourism, border united territorial communities, Volyn region.*

РЕЗОЛЮЦІЯ
науково-практичної конференції «Розвиток мистецьких
осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини»
(с.Яворів Косівського р-ну Ів.Франківської обл.,
20.09.2019 р.)

Заслухавши та обговоривши доповіді науковців, підприємців і практиків, представників органів державної влади та місцевого самоврядування Карпатського регіону (Буковина, Прикарпаття і Закарпаття) учасники конференції констатують, що у питаннях стану практично усіх галузей тваринництва склалася непроста ситуація, яка потребує термінової корекції за активної участі всіх причетних до цього ланок (керівництво, виробництво, переробка, реалізація) з метою суттєвого покращення аграрного виробництва в передгірних та гірських районах як дуже важливої сфери соціально-демографічного плану. Вкотре наголошено, що основою аграрного виробництва на Гуцульщині є саме тваринництво і аж ніяк не рільництво, котре має тут дуже обмежений ресурс і у загальному балансі прибутків у цій сфері не перевищує 20% загального рівня. Першочерговим завданням у цій сфері є:

– розробка, фінансова підтримка і неухильна реалізація програм відродження скотарства, конярства, а особливо вівчарства з прицілом на раціональне використання наявних в регіоні сільськогосподарських угідь і недопущення розвитку негативних тенденції з їх загрозованої трансформації в категорію «інших земель» – здебільшого чагарників і як наслідок – вилучення значних площ потенційно урожайних земель з господарського використання;

– скерування зусиль на удосконалення форм і методів ведення тваринництва, визначальна роль в якому повинна

належати вівчарству, котре за останні 30 років зазнало катастрофічного скорочення чисельності тварин (більш, ніж в 10 разів) і занедбання належної селекційно-племінної роботи, що призвело до значних проблем у сфері сировинного забезпечення низки народних промислів, котрі формують «обличчя» Гуцульщини – ліжникарство, килимарство, виготовлення типових для регіону зразків одягу тощо. Крім того суттєво скоротилось виробництво популярних харчових продуктів – будза, вурди та бринзи, дієтичної баранини і продуктів її переробки, а це вимагає рішучих і негайних дій;

– розробка ретельної науково-практичної програми відродження гірськокарпатського вівчарства з дотриманням вимог породного районування, у зв'язку з чим відповідні пропозиції та звернення мають бути скеровані не лише до органів місцевої влади, але й Уряду (профільних міністерств). У владних кабінетах найвищого рівня повинні зрозуміти, що Гуцульщина, як територія потенційного туризму, приваблива для мільйонів осіб – як з України, так і з-за кордону стане реально популярною лише за умови створення належної інфраструктури, чого неможливо досягти без присутності тут зацікавленого в розвої краю місцевого населення, котре зараз в основній своїй масі працює не лише в нашій державі за межами Гуцульщини, але й (переважно!) за кордоном. Приклавши не надто багато зусиль і фінансів, ще не пізно забезпечити розквіт краю за рахунок створення робочих місць, пов'язаних з відродженням традицій тваринництва, народних промислів і дотичних до них галузей.

Учасниками конференції відмічено, що історико-культурна спадщина села Яворова викликає великий науковий і практичний інтерес. За свою історію Яворів набув слави одного із найвідоміших осередків народного мистецтва не тільки на Гуцульщині, але й в Україні та за її межами.

Але нашому бурхливому сьогоденню притаманні стрімкі перемини та небувалий розвиток усіх сфер людської діяльності як матеріальних, так і духовних цінностей. Необхідний і подальший розвиток народного мистецтва, національних традицій. На жаль, народне мистецтво і художні промисли не тільки достатньо не вивчені, але й недооцінені. Народні майстри самотужки повинні вирішувати свої проблеми: придбання сировини, виготовлення виробів та їх збут. Вони соціально не захищені, не розроблені чіткі механізми промоцій, не створено спеціалізованих магазинів, недостатньо грантових програм.

Виходячи з цього рекомендуємо:

- підняти клопотання перед Кабінетом Міністрів України: про надання підтримки народним майстрам (пільгове оподаткування і кредитування); організації реалізації художніх виробів (виділення коштів державним музеям для закупівлі високохудожніх творів, реалізації в салонах-магазинах);

- підняти клопотання перед Міністерством культури про вироблення промоційної політики щодо просування художніх виробів, формування ексклюзивних брендів, для популяризації яких запровадити систему маркування продукції;

- налагодити багатоканальну систему фінансування осередків народних художніх промислів, ініціювати створення регіональних грантових програм для народних майстрів та залучати інвесторів в межах програм транскордонного та міжнародного співробітництва;

- стимулювати народних майстрів до творчості, представляючи їх до нагород та почесних звань:

- популяризувати традиційне гуцульське народне мистецтво через ЗМІ та просвітницьку діяльність, друковану продукцію, інтернет;

- активізувати спонсорську та меценатську підтримку народних майстрів;

- забезпечувати сертифікацію продукції народних художніх ремесел, розробляти і застосовувати механізми усунення підробок з вітчизняного ринку.

Учасники конференції відмічають, що екологічний та культурний туризм є

найбільш затребуваним на ринку туристичних послуг і село Яворів має всі передумови для розвитку цього туристичного напрямку. Але для цього необхідно:

- сприяти в розвитку туризму, в залученні туристичних операторів до співпраці з осередками народних промислів;

- розвивати туристичну інфраструктуру, як на регіональному так і на місцевому рівні;

- надання пільгових кредитів мешканцям краю, для розвитку туристичних послуг;

- популяризувати екологічний та культурний туризм через ЗМІ, інтернет, тощо.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ВІДРОДЖЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ВІВЧАРСТВА»

Гуменюк Василь

ВІВЧАРСТВО ГУЦУЛЬЩИНИ: ПОГЛЯД КРІЗЬ ПРИЗМУ ЛІЖНИКАРСТВА
ТА ІНШИХ НАРОДНИХ ПРОМИСЛІВ..... 3

Лесик Оксана, Похивка Марія

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВЕДЕННЯ ОВЕЦЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ СЕЛЕКЦІЇ
НА БУКОВИНІ..... 8

Мартищук Микола

КОМПЕНСУВАТИ ВТРАЧЕНЕ. ШЛЯХИ ТА УМОВИ ВІДРОДЖЕННЯ
ПІРСЬКОКАРПАТСЬКОГО ВІВЧАРСТВА..... 13

СЕКЦІЯ «РОЗВИТОК ЛІЖНИКАРСТВА»

Веретко Оксана

«БАРВОГРАЙ» У ЯВОРОВІ – ПОЄДНАННЯ
ТРАДИЦІЇ І СУЧАСНОСТІ 16

Громова Олена

ЛІЖНИКАРСТВО ГУЦУЛЬЩИНИ: ВИТОКИ, ОРНАМЕНТИКА,
ЕТАПИ ТА СЕКРЕТИ ТЕХНОЛОГІЇ ВИРОБНИЦТВА 27

Приймак Йосип

РОЛЬ І МІСЦЕ НАРОДНОГО МАЙСТРА
У РОЗВИТКУ НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 34

Стеф'юк Роман

КОСІВСЬКЕ УЧИЛИЩЕ ПДМ У РОЗВИТКУ
ХУДОЖНІХ ПРОМИСЛІВ ГУЦУЛЬЩИНИ..... 38

Юрчишин Галина

РОЛЬ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ У ЗБЕРЕЖЕННІ
ТА РОЗВИТКУ МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ..... 43

Ямборко Ольга

ЛІЖНИК І КОЦ ЯК ХУДОЖНІ ТКАНИНИ:
УКРАЇНСЬКА ТРАДИЦІЯ ТА ДОСВІД НАЦІОНАЛЬНИХ КУЛЬТУР
БАЛКАН І СЕРЕДЗЕМНОМОР'Я 46

**СЕКЦІЯ «ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНОГО
ТА КУЛЬТУРНОГО ТУРИЗМУ»**

<i>Антипюк Олена, Качаровський Роман, Чир Надія, Карпюк Зоя, Єрко Ірина</i>	
НАРОДНІ ХУДОЖНІ ПРОМИСЛИ ПОЛІССЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕТНОТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ).....	50
<i>Божук Тетяна, Гнилко Олег, Богданова Мілена</i>	
ВЕРХНЄ СИНЬОВИДНЕ – ОДИН ІЗ ЦЕНТРІВ ТУРИЗМУ І РЕКРЕАЦІЇ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	58
<i>Горин Ірина</i>	
СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОТУРИЗМУ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	63
<i>Гостюк Зоряна</i>	
ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ С. ЯВОРІВ (ПОКУТСЬКІ КАРПАТИ)	68
<i>Качаровський Роман, Чир Надія, Єрко Ірина, Карпюк Зоя, Антипюк Олена</i>	
ШКІЛЬНІ МУЗЕЇ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ОБ'ЄКТИ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	74
<i>Ситник Олексій, Хлевнюк Ольга</i>	
ГАЙВОРОНСЬКИЙ РАЙОННИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ ЯК ЦЕНТР РОЗВИТКУ КРАЄЗНАВСТВА І ТУРИЗМУ	80
<i>Чир Надія, Антипюк Олена, Качаровський Роман, Карпюк Зоя, Єрко Ірина</i>	
ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ПРИКОРДОННИХ ОТГ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	89

Науково-популярне видання

РОЗВИТОК МИСТЕЦЬКИХ ОСЕРЕДКІВ ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЕТНОКУЛЬТУРИ ГУЦУЛЬЩИНИ

Матеріали науково-практичної конференції
у рамках проведення Міжнародного мистецького форуму «Барви Карпат»
20 вересня 2019 року

“Писаний Камінь”

Яворів

2019

Відповідальний редактор: Василь Лосюк
Компютерна верстка: Віталій Стефурак
Дизайн обкладинки: Йосип Приймак

Видруковано в ПП “Писаний Камінь”
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ІФ, № 5083
Івано-Франківська обл., м. Косів,
вул. Незалежності, 28.
Тел: 067 342 07 47
E-mail: Evrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 24.12.19. Формат 60x84\16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 6,05. Обл.-вид. арк. 3,74.
Тираж 500 прим. Замовне 521.